

Часопис для українців у Чеській Республіці

ПОРОГИ

№ 3

травень - червень 2004

Časopis pro Ukrajince v České republice č. 3, květen - červen 2004

Таємниця малювання Олександра Оніщенка

Мукачівський Паланок
Вдома ... в сараї – плач кримських татар
Сестра Оксани Забужко

травень-червень 2004

ПОРОГИ

Інформаційний
культурно-політичний
двомісячник
для українців у Чеській
Республіці

№3
травень - червень
рік XII 2004

Видає:
Українська ініціатива в ЧР
Ресстрація: МК ČR/7044

Відповідальна редакція:
Ленка Кнап
Богдан Райчинець
Рене Кочік
Олекса Лівінський (Україна)
Яна Леонтієва
Ріта Кіндлерова
Дмитро Карпенко
Мар'яна Буджерин

Художнє оформлення
та верстка:
Ондра Гулеш

Адреса редакції:
POROHY,
Mánesova 10,
120 00 Praha 2,
porohy@ukrajinci.cz
тел./факс: +420 222254476

Часопис друкується
із фінансовою допомогою
Уряду Чеської Республіки

Časopis je vydáván s finanční
podporou vlády České republiky.

За достовірність викладених
фактів відповідає автор статті.
Редакція залишає за
собою право не у всьому
погоджуватися з думками
і поглядами авторів,
скорочувати матеріали
і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

хроніка громади

Вшановано Івана Горбачевського
Переклад поезії Петра Мідянки високо оцінений
Українські діти відвідали замок "Бездез"
Другі Звітно-виборчі збори Української ініціативи в ЧР
Померла визначний український музикант Ольга Дутко
Публікація в „Порогах“ викликала бурхливу дискусію

4

празьке дзеркало

Олександр Оніщенко: пишаюсь, що народився
в Україні, але тут належу чехам!
Вільшанські діти здивували празьку публіку
Рахівський район у кінострічці чеських студентів

8

українська панорама

Ян Поспішл – чеський поет, музикант і фольклорист з Волині
Про що мовчать замки VI – Мукачівський замок – Паланок

12

незалежність

Депортовані кримські татари нині борються за фізичне виживання
Райцентр всеукраїнського масштабу
Українські дисиденти згадують про Рональда Рейгана
Коротко

16

нашого квіту по всьому світу

Українець-лауреат „Оскара“ відмовився від російської нагороди
Лідер британської опозиції за походженням – українець
Мадярський Шевченко чи „донецький шахтар“?

22

четверта хвиля

Освіта на території Чеської Республіки

24

калейдоскоп

Забудьте про Чорнобиль, вслухайтесь в карпатські мелодії!
Оксана Забужко та її сестри
Книжки, диски

26

Любий читачу,

останнім часом на адресу нашої редакції приходять все більше листів та вігуків, за що ми щиро вдячні. Є реакції негативні, є позитивні. Очевидно, позитивних менше, і вони приходять

здебільшого з-за кордону. Із негативних впливає передусім те, що у нас або погані смаки, або погані позиції. Позитивні найчастіше закликають видавати часопис частіше або збільшити кількість сторінок. Всі пропозиції та претензії ми беремо в увагу, не із усіма погоджуємось, але всі намагаємось зрозуміти. Ми бачимо, скільки в нас різних читачів, і нам це надзвичайно приємно, передусім тому, що маємо величезний простір для дальшої праці.

Що вас чекає у цьому номері? На цей раз ми ніяк не могли помістити весь матеріал, який хотіли. Навіть місця для вступного слова не дуже залишилось. Тому дозвольте коротко звернути вашу увагу на кілька, на мою думку, цікавих статей, які варто прочитати.

Не пропустіть у „Празькому дзеркалі“ статтю про колектив „Гуцулик“, що виступав у травні на Вишеграді. На жаль, не багато українців прийшло підтримати гітей із Закарпаття. Ті, хто прийшли, опинилися у надзвичайній атмосфері. Дуже цікавою є також інформація про чеську знімальну групу, яка вже вкотре з'їздила на Україну.

В „Незалежності“, окрім актуальних вістей, приносимо широку інформацію про кримських татар, які десятиліттями проживали національну несправедливість та дискримінацію, і які і сьогодні борються за фізичне виживання.

„Культурний калейдоскоп“ приносить уривок з книжки Оксани Забужко „Сестро, сестро“, якою Оксана, як письменниця, здивувала своїх читачів більше, ніж своїми „Польовими дослідженнями українського сексу“.

Вам, любий читачу, бажаємо гарної забави над сторінками нашого часопису, чекаємо від вас вігуків, а ми починаємо шукати нових тем...

На все добре і теплого вам літа

Л. Кузан
lenka@ukrajinci.cz

▣ Діти співали матерям

Квітку як символ вдячності й пошани отримали з рук дітей українські жінки з нагоди Дня Матері. Святкову програму провело 8 травня Об'єднання українок в ЧР в просторах готелю „Legie“. Присутніх привітала голова організації Христина Йойко, а про визначних українок, які підтримували суспільне українське життя в Чехії, згадала Ірина Заговканюк. Діти з гуртку „Барвінок“ підготували концерт, ведучою якого стала Руслана Гвоздичук. „Барвінок“ у фортепіанному супроводі виконав пісні „Рідна мати моя...“, „На зорі мене...“

фото: Пороги

та інші. Найменші читали вірші про маму, про любов. Уперше свої народні танці виконав нещодавно заснований гурт „Веселка“. Батькам сподобалися виступи нащадків. „Цей день був достойним відзначенням свята, яке віддає пошану людині нашому серцю найближчій“, — сказала одна з учасниць концерту.

дар

▣ Нацменшини хочуть 40 мільйонів

Рада Уряду Чеської Республіки з питань нацменшин зустрілася 20 травня з віцепрем'єром Уряду ЧР Петром Марешом. На зустрічі обговорювалися актуальні питання, які торкаються життя національних меншин в ЧР. Уряд опрацював „Звіт про діяльність та загальну ситуацію нацменшин в ЧР“. У збірнику наводиться інформація про діяльність організацій за 2003 рік, у тому числі й українських, їхні зауваження щодо співпраці з урядом та офіційними установами.

У дискусії виступила Надя Вокушова, шеф-редактор словацького журналу „Дотики“. Вона повідомила д-р.Мареша про те, що Рада пропонує підвищення дотацій для нацменшин, які виділяються з державного бюджету, з 30 на 40 мільйонів крон у рік. За словами віцепрем'єра, Міністерство фінансів ЧР не підтримає ініціативу Ради, оскільки річний державний бюджет вже надто завантажений. Деякі члени Ради зауважили, що сума, яку отримують нацменшини в ЧР, у кілька разів менша, ніж в інших європейських державах, і вже п'ять років не враховує інфляції.

дар

фото: Пороги

▣ Вшановано Івана Горбачевського

„Іван Горбачевський — чесько-український вчений, засновник чеської школи лікарської хімії, професор та ректор“, - меморіальну дошку з таким текстом українською та чеською мовами відкрито 13 травня у просторах Першого медичного факультету Карлового університету в Празі. Подія відбулася з нагоди 150-ої річниці від дня народження професора. Визначному українцеві було також присвячено семінар, який організували Карлів Університет у Празі, Об'єднання українок в ЧР та львівська „Ческа беседа“. Вступне слово зачитав директор Інституту медичної біохімії, професор Станіслав Штітек. Про особистість хіміка, вчителя і політика Горбачевського розповів професор Їржі Крампл. Доктор Богдан Зілинський аналізував вплив Горбачевського на чесько-українські стосунки. Товариство „Ческа беседа“ виготовило й перевезло меморіальну дошку українського хіміка зі Львова до Праги. Особисто відкрив її голова товариства, інж. Євген Топінка.

Іван Горбачевський народився на Тернопільщині, навчався у Віденському університеті, де захопився хімією, здійснив важливі наукові відкриття. Був першим міністром охорони здоров'я ЧСР. (Про Івана Горбачевського детальніше матимете можливість довідатись у рубриці Празьке дзеркало в наступному номері) **Марія Прокоп'юк**

Об'єднання українок ЧР дякує всім жертводавцям за фінансову підтримку, яку було використано для реконструкції могили професора Івана Горбачевського.

Список жертводавців: Ірена Романа Носик, фірма Ілка Лазне Белоград, Ірена Долинай, Марія Прокоп'юк, Іван Дерда, Дмитро Коваль, Роман Митрюк, Олег Зайнулін

▣ Василь Кузан – ліричний математик у Празі

Закарпатський поет Василь Кузан зустрівся 20 квітня в просторах УЧР з представниками української громади та чеськими шанувальниками української поезії. Закінчив він математичний факультет Ужгородського державного університету, але захопився поезією. Став автором поетичних збірок „Загублене мовчання“ та „Демони дівочих дегустацій“. У Празі представив свої збірки

інтимно-філософської лірики "Верлібрід" та "Золото Карпат". На зустрічі були присутні представник Посольства України в ЧР Андрій Моторний, відомий український підприємець Іван Рега, заступник голови Об'єднання друзів сходу Томаш Лукавски,

фото: Пороги

зліва: Андрій Моторний, Іван Рега, Василь Кузан

голова Чеської асоціації русистів Їржі Клапка, редактори часопису "Пороги" та інші. Василь Кузан читав свої вірші, дискутував з присутніми про сучасну українську літературу та політику.

ред

▣ Переклад поезії Петра Мідянки високо оцінений

У цьогорічному Конкурсі перекладачів імені Їржі Левого переклад поезії Петра Мідянки, який здійснив Томаш Вашут, отримав почесну грамоту. Журі конкурсу, який організовується Об'єднанням перекладачів, дало цьому перекладу найвищу оцінку. Кілька творів цього закарпатського поета „Пороги” друкували у числі 1/2004, нині редакція готує вибране з поезії Петра Мідянки.

„Багато літературних критиків називають поетичний рукопис Петра Мідянки бароковим. Цей дух перекладачеві вдалося зберегти. Так само, як і барокову ностальгію за забутими, давноминулими часами, водночас ностальгію пульсуючу, характерну для тамтешній багатобарвний та своєрідний світ, неповторний закарпатський характер, русинську душу, соковиту мову, глибокі, гострі почуття”, - зазначила у лекторському висновку Віра Лендел з Інституту слов'янських та східноєвропейських студій Філософського факультету Карлового університету.

Томаш Вашут закінчив україністику на Філософському факультеті Карлового університету, його переклади української поезії представлені, наприклад, у антології празької школи українських поетів-емігрантів „Діти степової Елади” (Товариство друзів народів Сходу, Прага, 2002) або у недавно виданій збірці вибраного з творів Євгена Маланюка „Під чужим небом” (УІЧР, Прага, 2004). Томаш Вашут нині викладає богемістику у Бухарестському університеті (Румунія).

рее

Фото: Дмитро Карпенко

▣ Прага – серце народів

З 27 по 30 травня відбувся у м. Прага вже традиційний міжнародний фольклорний фестиваль „Прага – серце народів”, одним із співorganizatorів якого щороку виступає Українська ініціатива в Чеській Республіці. Фестиваль відбувся під егідою міністра культури ЧР Павла Достала та з фінансовою допомогою Головного міста Праги, Міністерства культури ЧР та Міністерства культури СР. Українську пісенну культуру цього року представляла прекрасна жінка та співачка Мар'яна Садовська. Нажаль, головний організатор воюючи із нестачею коштів не зміг цього року забезпечити хоч посередню якість фестивалю і самих інтерпретів. Постійні проблеми із коштами та організацією можуть загрозити самому проведенню фестивалю в майбутньому.

ред

▣ Українські діти відвідали замок “Бездез”

Триває дитячий інтеграційний проект „Пізнавай свою другу батьківщину”, який розробила Українська ініціатива в ЧР. В суботу, 12 червня, українські діти та дорослі, усього 23 особи, автобусом вирушили в дорогу. Основна мета поїздки – замок “Бездез”, старовинна фортеця на півночі Чехії. Діти радо піднімалися вгору, із зацікавленням розглядали мальовничий краєвид К.Г.Махи, бачили масивні стіни замку, напіврозвалена браму, меншу вежу, яку називають чортовою, бо тут нібито рогатий уночі блукає. Найбільше юним дослідникам сподобалась висока вежа. Вона має понад 30 метрів, звідти видно навколишні села та Махово озеро. За словами екскурсовода, в ясні дні звідти можна побачити Прагу. „Бездез” дуже популярний, щороку сюди приїжджає п'ятдесят тисяч туристів. Фортеця була заснована у XII столітті, побудована за найновішими тоді технологіями, але поступово втратила свою важливість і розвалювалась. Реконструкцію розпочав вже у XX столітті Клуб Туристів ЧСР, робота над відновленням фортеці триває донині. Зворотною дорогою організатори поїздки обговорили план і напрямок наступної поїздки, адже у Чехії можна побачити багато цікавого.

дар

Фото: Дмитро Карпенко

▣ Другі Звітно-виборчі збори Української ініціативи в ЧР

Після п'яти років вдруге зустрілися члени УІЧР на Звітно-виборчих зборах, що відбулися 15 травня у залі готелю "Legie" в Празі. Члени Виконавчого Проводу УІЧР прозвітували про свою діяльність від 1999 до 2004 року та висвітлили персональні зміни, які протягом п'яти років вплинули на хід організації.

Загальні збори прийняли резолюцію, в якій новий Провід зобов'язали і надалі виконувати постанови резолюції від 7.5.1999 року, ініціювати створення координаційної ради українських організацій в ЧР з метою координації культурної та громадської діяльності. Далі доручили редакції часопису „Пороги” вислати листа всім українським організаціям у ЧР із проханням надсилати в редакцію часопису регулярно прес-реліз, щоби таким чином запобігти незадово-

Фото: Дмитро Карпенко

ленню з приводу неповних інформацій, поданих у журналі. Надалі співпрацювати з офіційними державними та недержавними установами, діяльність яких пов'язана із нацменшинами та охороною прав людини, таких як Міжнародна організація з питань міграції чи „Човек в тісні”, і таким чином допомагати в інтеграційних процесах так званої „Четвертої хвилі” української еміграції. У зв'язку із вступом ЧР в ЄС ви-

вчити питання дотаційної політики і розпочати співпрацювати із українськими організаціями інших європейських країн над спільними проектами в рамках ЄС, зосередити увагу на підтримку українства в регіонах ЧР і посприяти встановленню місцевих організацій. В рамках співпраці із СКУ посприяти поширенню інформації про наступні президентські вибори в Україні. Заохотити українських виборців на терені ЧР до якнайбільшої участі у виборах і так само заохотити чеське населення до участі у виборах зі статусом міжнародного спостерігача. У дискусії обговорювалося гаряче питання Греко-католицької церкви у Празі. Було запропоновано виникнення підготовчих комітетів для акцій, які вимагають великого фінансового та організаційного навантаження.

До новообраного Виконавчого Проводу увійшли Віктор Райчинець, Ленка Кнап, Богдан Райчинець, Марія Прокоп'юк, Яна Леонтієва, Валерій Кулацький, Микола Некор'як, Руслана Гвоздзячук, Дмитро Карпенко, Роман Митрюк. До Ревізійної комісії обрано Александру Шкрландову, Наталію Коларжікову, Сергія Федорчука. **пор**

▣ Нехай легкою буде вам чеська земля... Померла визначний український музикант Ольга Дутко

Українці провели у вічність визначного музичного педагога, диригентку Ольгу Дутко. Вона померла у вівторок, 4 травня цього року, на 94 році свого життя в Празі.

Ольга Дутко народилася 3 липня 1910 року в Новоселиці нинішнього Перечинського району на Закарпатті, в родині священика. Її батько, Михайло Дутко, тривалий час був парохом у селі Невицьке неподалік Ужгорода та професором Ужгородської духовної семінарії. Мати, рідна сестра Президента Карпатської України Августина Волошина, — самовідданою просвітянкою. Обоє були великими любителями музики. Від раннього дитинства Ольга виховувалася в бездітній сім'ї Августина та Елеонори Волошиних. В Ужгороді вона закінчила горюдянську школу, учительську семінарію та відвідувала приватну музичну школу Софії Дністрянської, в якій здобула основи гри на фортепіано.

На Закарпатті вийшла заміж, народила двох дітей й активно залучилася до громадської роботи. Після окупації краю гортистською Угорщиною жила у вуйка в Хусті, та у Празі. У празькій музичній консерваторії під час Другої світової війни продовжувала вивчати гру на фортепіано, у професора Вацлава

Полівки, диригування у професорів Алойза Кліми та Богуслава Шпіри, та композицію у професорів Е. Гулі й Б. Шпідри. Після війни навчалася на відділах славістики й музикології на філософському факультеті Карлового університету у таких велетів чеської науки, як Ян Мукаржовський, Зденек Нездді, Йозеф Гуттер, Антонін Сихра та багато інших. У квітні 1953 року за працю „Генеза закарпатоукраїнської пісні” вона здобула звання доктора філософії (PhDr).

Одразу після закінчення університету її запросили на Пряшівщину, де саме тоді у Міжлабірцях (згодом на Цем'яті) було засновано Український ансамбль пісні і танцю, пізніше перетворений на Піддуклянський український народний ансамбль. Ольга Дутко була його першим диригентом. Після двох років її з „кадрових причин” (дочка і дружина священика, вихованка А. Волошина...) було відворено з Пряшівщини.

В Празі вона працювала корепетиторкою при інсценуванні ялякових ігор в Театральній академії музичних мистецтв (DAMU), викладала музику в середніх школах та керувала кількома молодіжними хоровими колективами. Шість років (1958-1964) вона була художнім керівником та диригентом Камерного ансамблю при Будинку культури в Карлових Варах, а в 1965-69 роках тісно співпрацювала з ансамблем слов'янської музики при Слов'янському інституті Чехословацької академії наук в Празі (Collegium musicae slavicae Praga).

На хвилях „Празької весни” 1968 року покійна зі своїм чоловіком о. Борисом Туркисяком невтомно включилися до акцій відновлення діяльності Греко-католицької Церкви. В 1969 році Союз русинів і українців у Хорватії запросив її диригувати музично-співацькі колективи у Вуковарі, Петровцях та Загребі. За неповних два роки вона поставила кілька театральних вистав, з яких у публіки найбільшим успіхом користалася п'єса М. Старицького „Сорочинський ярмарок” та „Наталка Полтавка” І. Котляревського. З хоровими колективами вона підготувала кілька концертів світської і духовної музики. До драматичної легенди „Скам'янілі серця” Василя Гренджі-Донського вона сама написала музику.

Після повернення до Праги у 1970 році О. Дутко відновила ансамбль „Collegium musicae slavicae”, перетворивши його в ансамбль старовинної церковної музики східного обряду „Візантійон” (Byzantion), який існує донині. Цей ансамбль приніс

Ользі Дутко заслужену славу не лише в Чехії, але й далеко за її межами. Його членами були професійні співаки та музиканти, які під її керівництвом, за давніми рукописами та стародруками, відновляли церковнослов'янську музику в її первісному звучанні. Пізніше репертуар „Візантіона" поширився і на грецьку, вірменську та інші культури. Ансамбль з великим успіхом виступав у різних країнах Європи. Лише в Україні йому не довелося побувати.

Після „оксамитової революції" 1989 року Д-р Ольга Дутко багато сил й енергії присвятила справі реабілітації її вуйка Августина Воло-

шина, замученого в 1945 році в одній з московських в'язниць. Адаже тоді його празьку віллу було конфісковано, а в 90-х роках незаконно приватизовано чужими людьми. О. Дутко, як єдиний законний спадкоємець, хотіла здобути її та подарувати Посольству України в Празі. В цій справі вона до останніх днів життя зверталася в різні установи, навіть до Міжнародного суду в Страсбурзі, та, на жаль, безуспішно.

Я з покійною утримував тісні стосунки від 60-х років. Востаннє відвідав її 20 березня цього року, у її празькій квартирі, її прекрасну розповідь зняв на відеоплівку та магнітну

касету. На жаль, моє інтерв'ю вона вже не встигла авторизувати, бо через кілька днів її повезли у лікарню, з якої вже не повернулася. Поховано її на Ольшанському цвинтарі в понеділок, 10 травня 2004 року. Обряд поховання за участі рідних, віруючих, української спільноти та діячів культури відслужили в катедральному храмі Святого Климентія в Празі Владика Йоанн-Євген Кочіш, Василь Сливоцький, Єпископський Вікарій та Владика Іван Лявинець, Апостольський Екзарх-емерит. Нехай буде їй легкою чеська земля, яка притулила її в найважчий період життя.

Микола Мушинка

Що є кримінальним злочином?

Публікація в „Порогах" викликала бурхливу дискусію

Питання навколо греко-католицької церкви залишається у центрі уваги української громади в Чехії. Гостра дискусія навколо нього постала і під час Загальних зборів УГЧР, і у розмовах між окремими членами громади, віруючими, парафіянами. Згідно зі своїм журналістським обов'язком, редакція

Відгук у рамках діалогу

„...Автори статті пишуть: „Новий єпископ попередив протестуючих, що їхні гії були бешкетництвом та порушенням церковного обряду, що вважається кримінальним злочином". Ми протестували тому, що Чеська Єпископська Конференція (ЧЕК) вибрала свого латинського кандидата на єпископа і зробила все для того, щоб Рим його затвердив і призначив єпископом греко-католицької церкви в ЧР! Головною проблемою було те, що Л.Гучко близько 20 років був лідером руху Фоколяре колишньої Чехословаччини і постійно працював у латинських структурах, аж до свого висвячення на греко-католицького єпископа. Останнім часом був гувівником у латинській семінарії в Кошицях. Ми передбачаємо, що в майбутньому через Фоколяре поступово буде ліквідуватися наша східна та народна ідентичність... Ми вимагали перевірки (люстрації), яку повинна пройти кожна особа, яка займає високу посаду в ЧР. Отже, що є кримінальним злочином? ...

Три тижні перед освяченням ми кожного дня сходилися для тихої демонстрації перед будовою Апостольської нунціатури

„Порогів" намагається всебічно описувати цю вразливу тему, відстежувати важливі події навколо неї, дотримуючись водночас загальноприйнятих етичних та публіцистичних норм.

Нагадаємо, що перебіг минулорічних акцій протесту минулого літа у „Порогах" був детально висвітлений. Минулого номера читачі мали змогу ознайомитись із фактами, позицією офіційних установ, самого єпископа Ладислава Гучка, проти висвячення якого і відбувались протести. З повагою і розумінням ставлячись до представників усіх сторін згаданої проблеми, редакція у цьому зв'язку хоче нагадати, що її завдання – висвітлювати факти. І незважаючи на те, подобаються вони авторам чи ні. Це зовсім

з транспарантами: „Хочемо українську Церкву і українського єпископа", „Хочемо Патріархат на Україні", „Стоп латинізації", „Вимагаємо люстрації Л.Гучка!" Про цю тиху демонстрацію була попереджена поліція, яка в цьому не бачила жодного прояву бешкетництва чи порушення чеських законів. Тому в наших гіях не було ніякого кримінального злочину!...

Чи є кримінальним злочином те, що віруючі здійснювали збір підписів біля храму, щоб домогтися своєї УГКЦ? Було і є багато подібних акцій в ЧР, які відбуваються біля храмів, і ніхто такі вчинки не вважає кримінальним злочином! ...Зі слів Л. Гучка випливає, що українські вірні не мають права добиватися своїх основних релігійних і людських прав?

...Ми, українці, живемо, тут у ЧР, у важких обставинах. Ми не можемо вимагати права і змушені мовчати, коли нас кривдять на чужині. Ми страждаємо від мафії, яка є певним прокляттям на Україні, і гнобить нас також тут, у ЧР. Однак все це терпимо, щоб тільки заробити якісь гроші для сім'ї. Наше найслабіше місце – це переживання, що будемо депортовані з ЧР! У Церкві, де як чужинці шукаємо другий гім, ми від єпископа отримали погрози...

не може вважатися нав'язуванням чи пропагандою. Редакція також не може відповісти за те, якщо позиція якоїсь сторони не подобається іншій.

Реагуючи на розміщену минулого номера публікацію про відхилення реєстрації товариства „УГКЦ в ЧР" та розмову з єпископом Ладиславом Гучком, група українських греко-католицьких вірних надіслала нам відгук. На жаль, ми можемо подати його лише у скороченому вигляді, з незначними правками. Повністю з текстом відгуку можна ознайомитись на дискусійному форумі „Порогів" за адресою <http://www.ukrajinci.cz>. Редакція також вітає, якщо тут же і продовжуватиметься дискусія.

Ленка Кнап, Олекса Лівінський

Ціла справа не торкається лише одного єпископа Л.Гучка, але й церковної політики ЧЕК відносно Східної Церкви. Чому? Бо за нас наші проблеми вирішує, на жаль, тільки Латинська Церква. Вона вибрала собі свого кандидата і вона подає всі свої інформації до Риму. ЧЕК вирішує, що можна, а що – ні, а Рим тільки схвалює їхні погляди та їхні рішення... А в результаті Святіший Отець односторонньо проінформований...

Патріарх Кир Л.Гузар висловився, що не має ніякої компетенції на території ЧР. Причина в тому, що його титул Патріарха тільки символічний. Якщо б він був повноправним Патріархом, тоді мав би юрисдикцію і компетенцію над вірними УГКЦ у цілому світі. З цього приводу ми також приєднуємося до вимог повноправного Патріархату на Україні. Рим хоч і визнає патріархати малих Східних Церков, до сьогодні відмовляє в цьому праві нашій УГКЦ, яка з усіх Східних з'єднаних Церков, є найбільшою...

Вірні Української Греко-Католицької Церкви (ЧР): Ганна Литвин, Надія Верес, Іван Брязкало, Хома Веселий, Степан Кириченко, Богдана Стецько, Жанна Рибалко
21. 05. 2004, м. Прага"

Таємниця малювання на чорному полотні

**Олександр Оніщенко: пишаюсь, що народився
в Україні, але тут належу чехам!**

Текст: Яна ЛЕОНТІЄВА Фото: Віктор КРОНБАУЕР

На початку 2004 року галерея "Якубська", вже, напевно, добре знайома відвідувачам останніх українських культурних акцій в Празі, видала каталог Олександра Оніщенко, українського художника, який вже довгий час живе в Чехії. Книга "Таємниця чорного полотна" розрахована передусім на прихильників творчості цього досить успішного представника напряму, що дістав назву „новий імпресіонізм". Автором тексту є добрий друг художника, за освітою – архітектор, за професією – мистецтвознавець, Йозеф Дворський.

Книга вийшла не зовсім пересічною. Окрім дуже якісних репродукцій картин Оніщенко та деталей його біографії, сторінки цієї книги відкривають читачам яскравий світ талановитого художника та досить цікавої людини. Репродукції картин, організовані у хронологічній послідовності, дозволяють відстежувати не просто вдосконалення техніки малювання, але й зміну життєвого настрою самого художника та його сприйняття культурних відмінностей України, відображеної у надзвичайно соковитих пейзажах чернігівських ландшафтів, та образах західної цивілізації на прикладі Америки та Британії, де автор деякий час жив та працював. Ранні картини українського та сибірського періодів цікаво поєднані з чорно-білими дитячими фотографіями художника та його родини, а також, що більш цікаво, зі старими анонімними фотографіями радянських реалій, які досить гарно відображають дух того часу.

Автор книги порівнює талант Оніщенко з наданням Матіса або Ван Гога. Численні відвідувачі його празької галереї напевно поділяють таке захоплення творчістю художника. Але навіть ті, хто себе не вважають прихильниками нового імпресіонізму, не можуть заперечити якості видання, яке здатне привернути увагу до творів майстра малювання на чорному полотні. Залишається лише побажати авторові, щоб незабаром світ побачили також українська або, принаймі, чеська версії згаданої книги, оскільки англомовність цього видання обмежує контингент в основному на туристів із Заходу.

Josef Dvorsky

*"The secret of the black canvases.
The remarkable story of the painter
Alexandr Onischenko".
Galerie Jakubska 2004.*

Розкажіть коротко про ідею цієї нової книги. В чому полягає її таємниця?

Якщо почати пояснювати, то таємниця вже не буде. Хоча, в житті все набагато простіше. Ця книга — не автобіографія. Вона написана без дат та амбіцій довести іновативний характер моєї творчості, бо зрештою, кожний день приносить щось нове. Слово „таємниця“ в цьому випадку має більш глибокий зміст. Це не просто таємна техніка малювання, адже ані наприкінці книги читач про це не дізнається. В цій книзі ми з автором намагаємося описати та пояснити сам процес становлення художником.

Розкажіть коротко про автора тексту, Йозефа Дворського.

Йозеф Дворський — це людина, з якою ми досить довгий час працювали разом та багато чого пережили. Вікова різниця між нами не була перешкодою. Скоріше навпаки, допомагала. Дворський вже більш тверезо дивився на світ і інакше сприймав мої „різкі рухи“. З ним було легко. Досить рідко стається, що людина, яка вам є близькою за духом, ще вміє писати. Ця книга — його заслуга. Я, можливо, би міг теж щось влучне сказати, але дати всі свої відчуття та враження до купи та написати їх на папері, напевно, ніколи не зміг би, для мене це — пекельна праця. А він написав, як саме все відбувалося. Ми сіли за пляшкою вина, і почали згадувати. Згадували із ностальгією, він — свою молодість, соціалізм, а я — своє дитинство.

Що для Вас означає бути українським художником в Чехії?

Знаєте, в мене навіть не було якогось злому. Я це особливо не переживав. Нехай мене називають ким завгодно, лише аби це відповідало мені. Я завжди був переконаний, що не треба якось перейматися цим питанням. Я народився в Україні, і цим пишаюся. Я ніколи через це не страждав і не маю комплексів з приводу того, хто я є. Я себе почував добре і вдома, і скрізь, де жив. Звичайно, всюди є певні проблеми, і досить часто ці проблеми однакові. Тому я не називав би себе лише українським художником. Як художник, я не належу нікому. Як людина, належу туди, де народився, де маю батьківщину, маму. Але це — вже інші зв'язки. Просто я згадав, як Ван Гог, будучи у Франції, сказав: „Тепер я французький художник“. Він просто відчув французьку атмосферу, тому так і висловлювався. Сьогодні у Франції його вважають французьким художником, в Голландії — голландським. І це, певною мірою, досить приємно, коли тебе вважають своїм скрізь. І не потрібно принципових „Ні, я не ваш!“. Tady patřím Česům! Тут належу чехам, але своєю до-

міркою вважаю Україну. Гадаю, що так воно і має бути. Хоча, звичайно, на мені також частково відображається досить специфічна ситуація іммігранта, бо для чехів я так і залишуся чужий, а для українських художників я, напевно, завжди буду вже не свій.

Ваші картини підказують, що різні періоди Вашого життя певним чином відобразилися на Вашій творчості: картини з України, Англії та Чехії мають різний настрій. Скажіть, а чи була якась спеціальна причина, через яку Ви опинилися саме в Чехії?

Про це написано і в книзі. Здається, що у західних суспільствах все продумано. Але насправді там досить часто панує хаос, і людина, щоб зорієнтуватися, мусить покладатися на інтуїцію, внутрішні відчуття. Тому, гадаю, що спеціально нічого не було зроблено. Просто в моєму житті сталися декілька щасливих випадковостей. Зустрічалися симпатичні люди, і

доля вирішувалася протягом однієї короткої миті. Так і мій вибір Праги не був спланований. Мій приятель, єврейський художник з України, мені запропонував поїхати з ним в Чехію, тому що не хотів їхати один. Сказав, що тут буде добре, і все. А коли я вже тут був, то просто закінчилися гроші. Довелося піти на Карлів міст, продавати картини і малювати, заробляючи собі на життя.

Тобто вибір Чехії для Вас був випадковістю?

Так, випадковістю. Хоча, тут існує також зворотній зв'язок. Ви залишитесь там, де Вас цінують. Тобто якби мені тут рвали на шматки картини та викидали їх у сміття, то, напевно, я би тут не жив. Просто я потрапив у Прагу в 1991 році. Тоді це було місто зустрічі всіх людей світу. Була така собі хвиля свободи. Напевно, якби я приїхав на 3 роки пізніше, то все склалося би інакше, бо тоді була вже комерція, ніхто нічого не роздавав, всі говорили лише про ціни. А в 1991 всі роздавали, мінялися, дарували, обіймалися, як після великого застілля. Тому я це сприймаю не як якийсь геніальний талант, адже кожна дитина по-своєму геніальна. Скажімо, що я просто народився в добрий час.

Якщо Ви вважаєте себе космополітом, то Прага, напевно, була добрим вибором...

Прага просто одне з міст, де мені непогано живеться. Але якщо приїдете до мене в гості, то побачите зовсім не чеську атмосферу. Там маю начебто кулісу, за якою зовнішнього світу не видно і не чути. Це мій дім, який своєю атмосферою напевно скоріше схожий на Італію, ніж на Чехію.

Які у Вас враження від сучасної України? Чи часто туди їздите і чи не виникає бажання повернутися?

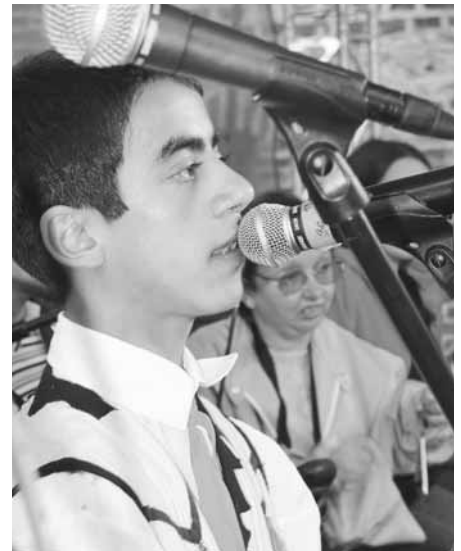
Моя остання поїздка до Києва мене вразила. Просто я завжди з аеропорту їду до Чернігова, а цього разу, після довгої паузи, опинився у столиці. Київ зазнав великих змін, починаючи від цін і будівництва, і закінчуючи тим, як вдягається молодь. Люди також змінилися, пропала злість, молодь вже визначилася у своїх смаках. А стосовно повернення... Так, маю бажання їздити в Україну знову і знову. Відчуваю, потребу часто їздити, щоб не було такої істеричної ностальгії. Ось подивіться на європейців. В них немає такого поняття, як ностальгія. Вони просто сідають на поїзд і їдуть у Францію, Англію тощо. Це не так, як у нас: раніше закрили і не пускали, потім раптом випустили. А ми порозбігалися, і тепер не знаємо, що робити, та боїмося повернутися назад...

✕

Фото: Дмитро Карпенко

„Гуцулик” на Вишеграді Вільшанські діти здивували празьку публіку

Виступ дітей з Вільшанського дитячого будинку на Закарпатті, які грають та співають у ансамблі „Гуцулик”, був у центрі уваги під час фестивалю „Високо, Вище, Вишеград”, який відбувся 15 квітня і мав на меті природну інтеграцію в суспільство фізично і ментально вражених дітей. Поїздку та перебування у Празі українських сиріт організували громадські організації „Бодай”, „Тап” та Українська ініціатива в Чеській Республіці. Фестивалю

передувала спільна репетиція і взаємне спілкування українських та чеських дітей у робочих просторах Інституту імені Єдлічки, які тривали понад тиждень.

Проводили репетицію празький музикант Шімон Орнест та художній керівник з Вільшан, гармоніст Юрій Слявінець. З-понад двох сотень народних пісень, які виконує „Гуцулик”, вони обрали сім, які були відповідно аранжовані і увійшли у спільний репертуар українських і чеських

дітей з ансамблем „The Tap Tap”. Серед них - „Лілія” у сольному виконанні Юри Горвата або „При долині кущ калини”, яку співає тріо вільшанських дівчат. Саксофон, кілька десятків тюкаючих інструментів у руках виконавців – і українська народна пісня стає справжнім хітом, який радо виконують чеські діти. З боку „The Tap Tap” було запропоновано так само кілька відомих сучасних пісень, які отримали іронічне аранжування, скажімо, „Добрий день, майоре Гагаріне” або „Черевики проти любові”. Щодня чеські і українські діти „відшліфовували” до деталей звучання спільного репертуару. І не даремно – спільний виступ вразив численну чеську публіку, яка, незважаючи на дощ, весели-

Рахівський район у кінострічці чеських студентів

Фільм молодих чеських кінематографістів Штепана Гона та Томаша Годана „Закарпатська область. Рахівський район” отримав першу премію у конкурсі студентського документального кіно, який відбувся у рамках Злінського кінофестивалю. Фільм, що описує нинішній спосіб життя, роботу та інтереси звичайних гуцулів – старших і молодших, працюючих і ледачих, питущих та ні, був знятий минулого року у закарпатських селах Кваси та Лазещина.

Фотограф Штепан Гон вперше потрапив в Україну у 1996 році як звичайний турист. Був у Колочаві, пройшов туристичними стежками до Ясіні, Синевира, звичайно, багато фотографував. Після того кілька разів у різні пори року виїжджав на Закарпаття з друзями, дивитися на гори. Зрештою зрозумів, що набагато цікавішими за природу є люди, які живуть серед цієї природи і у злагоді з нею. „Улітку 1998 року ми їхали на велосипедах до

Фото: Штепан Гон

Казахстану через Закарпаття, - пригадує Штепан, - вирішили зупинились переночувати у Квасах. Підійшли до першої-ліпшої хати з проханням поставити намет на городі. Господар, Дмитро Васильович Ворохта, виявився дуже доброю людиною, а потім і нашим другом. Я ніколи не думав, що міг би знімати там фільм. Але Дмитро став головним героєм нашої стрічки”.

З Чехії на Рахівщину Штепан їздив

дуже багато разів, фотографував, познайомився з багатьма людьми у різних селах. З Томашем, який закінчує факультет режисури у Злінській кіноакадемії, пізніше вирішили задокументувати край на кінострічку. „Знімати було дуже важко, оскільки камера у тих місцях є донині незвична річ. Місцеві люди думають, що ми потім тут, у Чехії, сміятимемось з них чи їхнього способу життя. Найважче переконатися, що це зовсім не так. Навпаки, заслуговує на повагу те, що гуцули, живучи у важких умовах, не забурдені тими споживацькими „досягненнями цивілізації”, у яких живемо ми. Там є традиція, люди живуть порами сінокошу, орання, заготівлі дров, Посту і Великодня, виходу на полонину. Цього вже тут давно нема, як немає і в Києві чи іншому місті, де все рухається у злагоді із супермаркетом чи мобільним телефоном. Алкоголь вживають всюди, але там, в горах, здатні увечері напитись, а уранці встати о шостій ранку і вже важ-

лася на Вишеграді. „Гуцулик”, діти з якого мають пошити у Вільшанах народні костюми, також дав власний концерт у Інституті імені Єдлічки та показав виставу-казку „Колобок”. Вони були високо оцінені місцевими педагогами і мистецтвознавцями.

Кожен виїзд дітей за межі дитбудинку — чи до Колочави, Ужгорода чи Києва, чи на Чорне море, - стає для них справжнім святом. Але поїздка вільшанських дітей до Праги стала в Україні унікальною. За словами директора дитбудинку Івана Бігунця, ніколи дітям, які проживають в інтернаті закритого типу, ще не оформляли закордонних паспортів і віз. Фірма „East-Express”, яка спеціалізується на пасажирських перевезеннях між Прагою та Києвом, на-

дала для цього проекту комфортабельний автобус, яким діти їхали з Вільшан до Праги і назад. Жили українські сироти здебільшого у сім'ях чеських добровольців, які вже понад сім років їздять до Вільшан для багатоденної волонтерської діяльності. Для дітей, які живуть „за режимом” у корпусах, досвід проживання у звичайних домашніх обставинах також був корисним. Вільшанці за допомогою своїх тимчасових праязних „батьків” оглядали Прагу — історичні пам'ятки, зоопарк тощо. Скажімо, Лариса, яка прикута до візка, побачила Прагу з висоти вежі на Петржніні — адже під час реконструкції там вмонтували ліфт. Цікавими для них були і такі звичайні речі, як метро, трамвай, супермаркети або при-

ятельське спілкування за пивом увечері в „господі”. Діти, незважаючи на інвалідність, дуже швидко адаптувалися до умов столиці іншої країни. Від своїх чеських друзів вони отримали численні подарунки на пам'ять та одяг.

Співпраця чеських добровольців з громадського об'єднання „Бодай” з українським дитбудинком триватиме і надалі. Вже у червні цього року туди на кілька тижнів поїде група волонтерів, у липні наступна група у супроводі фізіотерапевта і спеціального педагога проведе тритижневе стажування у Залучанському дитячому будинку на Прикарпатті.

Олекса Лівінський

Фото: Штепан Гон

ко фізично працювати”, - описує Штепан своє враження від гірського краю. Процес такого переконання не закінчився і донині. Простим людям у карпатському селі дивно, чому до них проявляють інтерес кінематографісти, чим вони привабливі, адже вони не є жодними зірками естради

чи чимось відомими. „Вони прості, тому привабливі”, - переконаний Штепан.

Перші зйомки фільму тривали 20 днів, було відзнято 4,5 години кіноматеріалу, з яких виготовлено 28 хвилин документу. У фільмі показано буденне життя Дмитра Ворохти, який самостійно відбудовує

згорілий будинок, розваги та інтереси місцевої молоді, яку презентує довговолосий Микола. Зйомки є живими, не інсценованими. Як супровід використовуються як народні пісні у виконанні Олега Скрипки, так і російськомовна полса, яку, на жаль, слухає нинішня українська молодь. Прем'єра і демонстрація фільму відбувались у кінотеатрі „Моравія”, двічі його показували на Чеському телебаченні, були дискусійні демонстрації у Вищій школі публіцистики в Празі та на фестивалі у Пльзні. Фільм має чеські субтитри, тому у ньому чути живу мову.

Відгуки на стрічку були здебільшого позитивні, каже автор, тому виникла ідея продовжити роботу над нею. На цьогорічний Великдень група кінематографістів протягом двох тижнів знімала святкову Рахівщину. Як і минулого разу, зйомки проводились на класичний кіноматеріал, який є автентичнішим за відео. Щоправда, нині виникла проблема з проявленням стрічки, на що не вистачає коштів. Але група планує з'їздити на Рахівщину ще кілька разів, скажімо, на „полонинські” свята, і створити ціловечірній документальний фільм для показу в кінотеатрах.

Олекса Лівінський

Ян Поспішіл

чеський поет, музикант і фольклорист з Волині (до 10-річниці з дня смерті)

Текст: Александр ДРБАЛ

Чеська література в Україні - порівняно нове явище у літературному процесі. Хоча творилася вона приблизно у першій половині ХХ століття, раніше про неї зі зрозумілих причин не можна було говорити. Нині необхідно, щоб вона була повернена із забуття, включена у контекст чеської літератури. Адже всі твори, а це романи, оповідання, поеми, вірші, п'єси, спогади тощо, зробили би честь і значно більшої літературі. Справа лише за літературознавцями, тому що всі ці твори виходили в основному у періодиці і зовсім мало - окремими книжками. А деякі взагалі не видавались і зберігаються нині в різних архівах чи родинах волинських чехів.

Одним з найвідоміших чеських поетів, життя яких пов'язано з Україною, був Ян Поспішіл. Його творчість розпочалася в Україні, та розцвіла вже після рееміграції в Чехії. Він народився на українське Різдво, 7 січня 1921 року, у селі Глинськ на Рівненщині. Походить із родини, яка була добре відома серед чехів України і Росії в другій половині ХІХ - на початку ХХ століття. Його дід професор Алоїз (Олексій Йосипович) Поспішіл (1851-1929) був відомим педагогом, вченим-славістом, членом-засновником товариства Яна Амоса Коменського у Києві (1907) та автором відомого біографічного довідника „Československá duchovní armáda na Rusi“ (1925-1926). Бабуся була з дому Дудова, а її брат композитор і педагог Карел (Сергій Йосипович) Дуда (1855-1941) працював професором Київської консерваторії (1879-1922) та був автором романсів „Я желал бы с тобою“ і „В час роковой“. Були відомі також брати батька правник Мікулаш (Микола Олексійович) Поспішіл (1877-1950?), начальник відділу Міністерства фінансів Російської імперії у Санкт-Петербурзі, потім працівник

Головного контрольного управління Чехословаччини у Празі і автор праці „Český spolek v Petrohradě (k 50. výročí založení)“ (1930), та піаніст і композитор професор Ондржей (Андрій Олексійович) Поспішіл (1886-1953), автор фортепіанних творів і декількох статей з історії чехів в Російській імперії. Ще один дядько Владімір Поспішіл, батько Ян Поспішіл (1892-1948) і мати Вера Поспішілова (1896-1980) були землеробами.

Світогляд і національна свідомість Яна формувалися в середовищі родини в Глинську. Любов до музики і, зокрема, до народної пісні, прищепила йому в дитинстві мати, яка знала дуже багато чеських народних пісень і гарно співала. Певну роль тут зіграла також культурна атмосфера, яка панувала в будинку його діда, де мешкав і дядько Ондржей та часто влаштовувались імпровізовані концерти. Тому Ян зголосився до смичкового оркестру, який у 1929 р. заснував у Глинську його двоюрідний дядько, скрипаль і педагог Ян Поспішіл, професор музичної школи Львівського вищого музичного інституту ім. М.В. Лисенка у м. Рівному, у якого в 1929-1936 рр. вивчав музичну грамоту, гармонію, інструментування та гру на скрипці. Він блискуче оволодів музичними знаннями, грав у цьому оркестрі, а з 1939 р. вже ним керував. Тоді ж почав писати музику, зокрема, танцювальні мелодії для оркестру і до вистав аматорського театрального гуртка, та записувати чеські народні пісні. Здібності до віршування проявилися ще в дитинстві. Перший вірш „Naš kosourek chlupeť“ був опублікований в Чехословаччині ймовірно у 1926 р., а другий — у 1930 р.

Ян Поспішіл закінчив польську семирічну школу ім. Миколая Коперніка у Глинську (1935) та заочно середню сільськогос-

подарську школу у м. Домажліце (1962) за спеціальністю „Економіка землеробства“. Ще на Волині він мріяв здобути середню освіту і продовжити навчання далі. Під керівництвом дядька підготувався та успішно склав вступні іспити до гімназії, в т.ч. з латинської мови. Але батько, незважаючи на тиск матері, вирішив, що єдиний син буде спадкоємцем великого землеробського господарства і не дозволив йому продовжити навчання.

Коли почалася Друга світова війна, то до 1943 р. Ян працював в домашньому господарстві, а потім, як і багато інших волинських чехів, українців і поляків, був депортований на примусові роботи в Німеччину, і до 1945 р. перебував у м. Гільдесгайм. Проте, що йому, як „остарбайтеру“, довелося пережити, він поділився зі своїм приятелем, православним священником Вацлавом Шимеком (1921-1997), який опублікував його розповідь у книзі „Volynáci“ (1995).

У липні 1945 р. він прибув з Німеччини в ЧСР, де лише через два роки зустрівся

Думка

(Роздуми)

Було це так давно, колись, ще вдома.
Був вечір тихий, вогкий, як в цей час,
десь здалеку долинув спів знайомий
і легіт ніжний наспів ніс до нас.

Було це пам'ятаю, ще у мами –
летить з думками пісня по рівнині,
а в ній зітхання спраглими устами:
ой, як далеко ж рідна Україна!

Минули роки, ... відлетіла юність,
лиш час мій невблаганно струменить.
Поділась десь хлоп'яча безрозсудність –
Я п'ю в зажурі чужини блакить ...

І знову, в темряві густій, віросповідній
враз, звідкілясь, з'явилась пісня та
і тоскні спомини про край мій рідний
збудила в серці пісня – сумота.

Чийсь голос був голубливо-щемливий,
він жаль і тугу серцю навівав.
Той, що співав, колись-то був щасливий
і за тим щастям гірко сумував.

Чом спомини летять у дні минулі,
адже ж, то не моя була вина?
Чом скаржишся на мене в пісні чулій,
що залишив тебе, Україно?!

Ян Поспішіл

Ян Поспішил

з родиною, яка реемігрувала з Волині. Ці два роки його всіляко підтримував його дядько М. Поспішил, який мешкав у Празі – Страшніце. Спочатку Ян працював в господарстві родини дружини дядька в селі біля м. Коліна, потім у власному господарстві в с. Остромеч на Горшовско-Тинску, у сільськогосподарському кооперативі (від 1963 – економістом) та в районному управлінні сільського господарства у м. Домажлице. Став членом Союзу чехів з Волині (засн. у 1946 р.; далі СЧВ), організації реемігрантів з Волині. Продовжив писати вірші, які з 1947 р. друкував у газеті СЧВ „Věrná stráž“, іноді під псевдонімом Jan Záhorský. У 1948 р. заснував молодіжний колектив волинських чехів „Шумаван“, з яким виступав на організованих СЧВ Олімпіадах народного мистецтва і творчості волинських чехів (1948, 1949, 1950 рр.), посідав призові місця. За підсумками олімпіади 1949 р. став першим володарем Перехідного кубка голови Чехословацької закордонної установи В'єнцеслава Швіговського (1875-1977) за багатогранність (за перші місця у віршуванні і грі на скрипці та за друге місце у хоровому співі).

Після того, як у 1951 р. була припинена діяльність „Шумавану“, а у 1952 р. - і СЧВ, то до поч. 80-х років ХХ ст. в його житті не було місця для поезії і музики. В цей період „нормального“ життя захопився дослідженням історії с. Остромеч та інших навколишніх сіл. І лише з наближенням пенсійного віку до нього почали повертатися неспілі „пізні рими“ на „шляхах спогадів“.

На початку 90-х років ХХ ст. став членом-засновником нового товариства реемігрантів - Об'єднання чехів з Волині та їхніх друзів (засн. 3. 08. 1990 далі ОЧВ). Згодом став членом історичної комісії ОЧВ та підтримав заснування музею во-

линських чехів, якому подарував декілька цінних експонатів, в т.ч. фотографію родини Поспішилів з с. Глинськ, на якій серед інших зображено його діда А. Поспішила, та копію листа діда своєму однокласнику Алоїзу Їрасеку з нагоди 70-річчя останнього (оригінал зберігається в музеї А. Їрасека і М. Алеша у Празі). Цікаво, що в родині зберігається також копія листа діда президенту Т.Г. Масарику.

Знову почав друкуватися у друкованому органі ОЧВ „Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel“. Крім того, видав брошуру „Kapitoly z historie obce Ostromeč, okr. Hořšovský Týn“ (1990), свою першу і, на жаль, єдину збірку вибраних поезій „Setkaní a loučení“ (1993) та зібрав, упорядкував і видав музичну спадщину свого дядька О. Поспішила під назвою „Devět skladeb pro klavír“ (1994). Брав участь і у виданні збірки нарисів і пісень „Volynáci na Hořšovskotýnsku“ (1993). Писав музику до своїх поезій, до поезій інших волинських авторів, та продовжив збирати чеські народні пісні серед реемігрантів з Волині. Тоді ж вирішилася і доля цих пісень. На установчих зборах ОЧВ виступила доцент Рівненського інституту культури Вячеслава Логвин. Вона оприлюднила результати збирання чеського фольклору на Волині, та подарувала ОЧВ машинописну копію своєї збірки. Відповідальний секретар ОЧВ інж. Їржі Гофман познайомив обох збирачів. Вони вирішили об'єднати зусилля, і під час декількох зустрічей узгодили концепцію спільної збірки та розпочали підготовку до її видання. У збірці, яка вийшла в 1997 р. у Празі під назвою „České písně z ukrajinské Volyně“, вміщено 511 пісень і 54 їх варіанти. Всі супроводжуючі тексти подано чеською і українською мовами. Зроблено це, як підкреслив інж.

Ї. Гофман, для того, „щоб у такий спосіб віддати шану українському народові, на землі якого чеська меншина жила й працювала протягом кількох десятиріч“. Слід також відзначити, що велику допомогу у підготовці збірки до видання надав авторам Інститут етнології АН ЧР у Празі, а у виданні інж. Ї. Гофман.

Творчість Яна Поспішила інспірували твори письменників Антуана де Сент-Екзюпері, Карела Гінека Махи, Ярослава Сайферта, Карела Чапека, Мігеля де Сервантеса, Ор-Ота (Артура Опмана, приятеля Богдана Лепкого), Тараса Шевченка, Александра Пушкіна і Владіміра Маяковського, композиторів Фредеріка Шопена, Петра Чайковського і Людвіга ван Бетховена тощо. Його поезії переповнені спогадами про весну, дитинство, юність, перше кохання, мирну землеробську працю, про матір, але і про долю молодого покоління та бої волинських чехів у складі 1-го Чехословацького армійського корпусу в СРСР (1944-1945 рр.). Помітне місце в них займає також мрія про історичну Батьківщину і про рееміграцію. Червоною ниткою проходить любов до рідного с. Глинськ, Волині та України. Ця майже ностальгічна туга за рідним краєм мимоволі нагадує таку ж тугу в творах українських поетів Т. Шевченка і Б. Лепкого. І хай поет писав рідною чеською мовою, однак, вся його творчість випромінює невмирущу любов реемігрантів всіх поколінь до рідних сіл і міст, Волині і України!

Ян Поспішил помер 30 липня 1994 р. після важкої хвороби у с. Остромеч, не закінчивши багатьох творчих задумів. Він не встиг опублікувати всіх поезій, більшість музичних творів, рукописи про історію Горшовско-Тинска (бл. 1000 стор.), не уклав родовід родини Поспішилів тощо. Не дожив він і до виходу в світ унікальної збірки „České písně z ukrajinské Volyně“, в якій вперше зібрано пісенний фольклор однієї з чеських меншин за кордонами Чехії.

Поет з 1951 року був одружений з Геленою Пехачковою, уродженкою с. Квасилів на Рівненщині. В родині народилися дочки Яна (1952-1981), Гелена та Ярослава. Користуючись нагодою, дякуємо дочці поета Гелені Брабцовій, а також інж. Ї. Гофману і доц. В. Логвін за надану для цієї статті інформацію.

Вірші поета вже відомі в Україні і перекладаються українськими поетами В'ячеславом Друзякою та Леонідом Потапчуком, уривок з перекладів яких пропонуємо читачам. ✕

Віг редакції. Стаття погається у скороченому вигляді. Повний текст гув. на інтернеті на веб-адресі: <http://www.ukrajinci.cz/porohy/>

Про що мовчать замки VI

Мукачівський замок – Паланок

Підготувала Ленка КНАП
Фото Ондра ГУЛЕС та архів

Там, де річка Латориця покидає Карпати, стоїть на високій горі овіяний легендами і бойовою славою Мукачівський замок. Сьогодні, після десятків перебудов і модернізацій, він вже не нагадує те старовинне орлине гніздо, що під час довгих століть вважалося неприступною садибою, той рицарський замок, який під назвами Munkats, Mongats, Mongast чи Monkatz знала ціла середньовічна Європа.

Паланок належав у минулому до тих небогатіх замків, політичне значення яких дорівнювало значенню стратегічному. Побудовано його на місці, яке начебто природа навмисне створила для оборони. Тут, на межі королівств, проходили важливі дороги, відбувалися визначні битви і змагалися інтереси олігархів.

У 9-10 столітті на Замковій горі висотою 68 метрів існувало дерев'яне укріплення слов'ян. Кам'яний мур, найправдоподібніше, виникає за часів панування Арпадовців в кінці 11 століття для оборони перед частими нападами кочівників. Так, мури замку витримують напади половців у 1086 році чи монголо-татар, які після 1241-1242 року розсипалися по Угорщині.

В історичних легендах тутешнього населення посідає визначне місце подільський князь Федір Коріятович, який з 1396 по 1414 рік був паном та власником Паланку. Він значно розбудовує та укріплює замок. За оповідями, саме він наказав вирубати у

скелястій горі 85-метровий колодязь. Після смерті Коріятовича замок переходить у руки його вдови княгині Валги та дочки Анни, які тут живуть до 1418 року. Протягом 15-16 століть замок знаходиться в руках багатьох володарів, які далі проводять його розбудову та укріплення.

У 1633 році замок придбав трансильванський князь Дердь I Ракоці з правом успадкування. Князі династії Ракоці перетворили замок в столицю свого князівства, і володіли ним до 1711 року. Після смерті Дердя I замок переходить в руки його сина Дердя II, а далі – внука Ференца I Ракоці.

Дердь I виявився дуже добрим і людяним власником замку, з великою відповідальністю дбав про своїх підданих. У 1640 році навіть посадив у тюрму мукачівського владика В.Тарасовича, котрий шантажував віруючих. Відпустив його тільки після інтервенції самого короля. Здібним власником була також його дружина Жужанна Лорантфі, яка належала

до дуже прогресивних і відомих жінок свого часу. Саме вона запрошує Яна Амоса Коменського, аби він 3 роки працював вчителем в одній із її реформатських шкіл. Не менш вдалою, хоч і жорстокою, власницею була її невістка Софія Баторі. Софія – католичка, яку змусили прийняти традиційну для династії Ракоці протестантську віру, дала в повній мірі відчутти всім підданим протестантам свою ненависть. Сама із сином переходить назад на віру католицьку, протестантів покатоличує, а там, де не проходить по-доброму – тисне силою, відбирає маєтки. До самої смерті залишається на боці Габсбургів, і, як може, переслідує куруців. Іронією долі, невістка Софії Баторі Ілона Зріні, після смерті свого чоловіка Ференца I, виходить заміж за отамана куруців Емеріха Текелі, і, таким чином, Мукачівський замок, після великого весілля 15 червня 1682 року, стає садибою „короля куруців” і центром подальших антигабсбурзьких змагань. Після визволення Відня 1683 року почалась невтомна боротьба проти турків, і тоді згасає сонце пануванню Текелі. Багато його прибічників переходить на сторону короля, а після того, як сам Текелі опиняється у турецькому полоні, розходиться все його військо.

Кохана Ілона залишається з дітьми на замку, який мужнього обороняє. Австрійське військо обступило мури Паланку, і тримало його в облозі цілу зиму. Навесні закликають австрійські висланці Ілону піддатися, але вона на кожному розі замку вивіщує червоні прапори, бажаючи обороняти замок до останнього.

Про мужню оборону цієї жінки, яка часто з'являлася зі своїм десятирічним сином Ференцем на бастіонах під час артилерійських бомбардувань, та разом з донькою доглядала за пораненими вояками, довідується ціла Європа. Сам султан нагороджує Ілону Зріні спеціальним аттнаме (письмовий договір) — річ, яка в турецьких реаліях ніколи не з'являлася у зв'язку із жінкою. Але австрійське військо приходить ще раз і ще раз аж до 1688 року, і тому Ілона, заради дітей і аби запобігти подальшим жертвам 17 січня підписує акт про капітуляцію. Легенда говорить, що піти на цей крок Ілону змусив зрадник, який отруїв воду у колодязі. Вона переїжджає у Відень, з якого не сміє без дозволу виїжджати. Назавжди від неї відбирають 12-літнього сина, аби з нього виховати священника і німця. Не вишло. Закінчивши студії, він одружується і починає господарювати на своїх маєтках. Після трагічної долі свого роду немає Ференц II охоту політично ангажуватись.

Але доля його наздоганяє. Відень у ньому весь час вбачає загрозу, а народ від нього очікує дій. І Ференц II Ракоці очолив нове повстання проти Габсбургів. Куруцям він пообіцяв звільнити їх від кріпацтва. З Польщі він привів із собою 500 верховинських повстанців. З українців було сформовано особисту гвардію князя, котру він називав *Gens fidelissima* — «найвірніший народ». Мукачівський замок знову стає центром боротьби. Війна вимагала грошей. Ференц II посилає своїх інспекторів до Солотвини з вимогою максимально збільшити видобуток солі, котра користувалася величезним

попитом на ринках Західної Європи. Під захистом мукачівських мурів і 75-тисячної армії куруців 1705 року тут було засновано великий монетний двір. Аби знайти союзників у боротьбі проти Австрії, Ракоці звертається за допомогою до угорських феодалів, котрі, порадившись на сеймі у Оноді, оголосили про повалення династії Габсбургів і обрали Ференца II Ракоці правителем Угорщини. Весь час повертається до Мукачева, куди його тягнуть спогади про дитинство. Та довготривала війна виснажує його прибічників і простий народ, і зрештою, хоч і проти його волі, підписує його висланець 1 травня 1711 року так званий Сатмарський мир, на основі якого Ференцу II Ракоці гарантувалася повна амністія і право на володіння своїми помістями, але він повинен присягти на вірність королю. Його становище було безкомпромісним. Він відмовився від всього майна, покинув рідний край і закінчив своє життя у вигнанні.

З того часу замок поступово втрачає своє стратегічне значення. В 1782 році тут відкривається політична в'язниця Австрійської монархії, в якій більш як сотню літ перебувало понад 20 тисяч в'язнів. В 1896 році в'язниця в замку була ліквідована. Замок поступово приходив в занепад та руйнувався.

В період Чехословацької республіки (1919-1938) в замку були розташовані військові частини. Найбільших руйнувань за свою історію замок зажив за радянських часів. Однак в Мукачівському замку розміщений історичний музей, він поступово відновлюється. **x**

Вдома... в сараї

Депортовані 60 років тому кримські татари нині борються за фізичне виживання

Крим у новітній історії України постійно асоціювався із сепаратизмом, російським шовінізмом чи комуністичною „п'ятою колоною”. „Кримська карта” і донині буває головним козиром Москви у політичній грі з Києвом. Адже заселена переважно лояльними до радянського режиму росіянами, серед яких легше всього розпалити ненависть до „українського буржуазного націоналізму”, Кримська Автономія оглядалася перш за все на Москву як на свій найбільший авторитет. Однак на півострові все одно сформувалася впливова сила, яка від природи не сприймає російський шовінізм і комуністів, підтримує українських націонал-демократів. Це – кримські татари, 60 років тому виселені з рідної землі.

Текст: Олекса ЛІВІНСЬКИЙ

Минулого року у центрі Ялти татарська жінка, у якої ми винайняли кімнату, емоційно розповідала нам про долю своєї сім'ї. „Наш народ звик будувати, - казала вона, - мій тато мав величезний будинок. Звідти нас вигнали, вивезли у голий степ в Узбекистан. Ми вижили, але все життя важко

Більшість депортованих татар повернулися на батьківщину, але близько 200 тисяч залишаються в місцях депортації

працювали, збудували будинок, дали освіту дітям. Десять років тому все продали, повернулися в Крим, у Ялту, де купили цей сарай. Нічого з того, що відібрали у 44-тому, нам не повернули”. Це – типова доля багатьох тисяч родин цілого народу, який сталінський режим звинуватив у співпраці з німецькими фашистами і за кілька днів депортував.

„Кримська карта” до і після війни

Від 1802 року Крим був у складі Таврійської губернії. Як пише історик Станіслав Кульчицький, за 115 років існування вона стала єдиним господарським організмом. Та Центральна Рада УНР у листопаді 1917 року відмовилася від Криму, оскільки на півострові українці становили меншість. Декрет про утворення Кримської автономної республіки В.Ленін і М.Калінін підписали 18 жовтня 1921 року. Заграваючи

з кемалістською Туреччиною, на провідні посади в цій республіці Кремль висував здебільшого людей кримськотатарського походження, пише Кульчицький. За переписом 1939 року росіяни у складі населення Криму становили 49,6 відсотка, кримські татари — 19,4, українці — 13,7, євреї — 5,8, німці — 4,6 відсотка. Під час війни загальна чисельність населення різко скоротилася, а його етнічний склад зазнав докорінних змін.

У серпні 1941 року чекісти вивезли з Криму до 50 тисяч німців. Формулювання звинувачення було на всіх одне: „пособництво гітлерівським загарбникам”. Під час окупації фашисти знищили 25 тисяч євреїв. За постановами Державного Комітету Оборони від 11 травня і 2 червня 1944 року були виселені кримські татари, а також болгар, греки і вірмени. Кількість висланих на спецпоселення в Узбекистані становила 228 тисяч осіб. У складі населення стали переважати росіяни і українці, тому зникли об'єктивні підстави для територіальної автономії Криму. У 1945 році Кримська АРСР була перетворена в область у складі РРФСР. 19 лютого 1954 року Президія Верховної Ради СРСР видала указ „Про передачу Кримської області зі складу РРФСР у склад УРСР”. Передача області відбулася з додержанням усіх передбачених конституцією процедур.

Розпад Радянського Союзу росіяни, здебільшого, сприймали болісно. Штампи типу „Крым – всесоюзная здравница” чи „Севастополь – город русской славы” укладались десятиліттями. Відновлена у лютому 1991 року проросійська Кримська автономія стала знаряддям місцевої номенклатури у боротьбі з „українськими націоналістами” та новітніми переселенцями у рідні місця – кримськими татарами.

Повернення додому кримських татар

У зв'язку з поверненням кримських татар етнічна карта Криму почала мінятися. Від 1989 до 2001 року питома вага росіян скоротилася з 65,6 до 58,3 відсотка, а українців — з 26,7 до 24,3 відсотка. Натомість частка татар зросла з 1,9 до 12 відсотків. Та протягом півстоліття у кримському суспільстві культивувався стереотип „кримський татарин – ворог і зрадник”. Переселені у 1944 році, а дехто – безпосередньо в татарські оселі, та їхні нащадки, ставились до новоприбулих татар вкрай вороже. Поширювались моторошні чутки про акти помсти з боку татар і українських націоналістів, які нібито планували бити росіян, виганяти їх зі своїх будинків і навіть „фарбувати дахи їхньою кров'ю”. Неінформовані і залякані „радянські люди” у це вірили, особливо якщо про це говорили „компетентні” лі-

дери автономії чи політруки на негласних політінформаціях.

Насправді, кримським татарам завжди було надзвичайно важко реалізувати свої національно-культурні і побутові потреби. Вони були змушені захоплювати землі і висловлювати таким чином протест проти саботажу щодо них місцевої влади. Більшість депортованих — 280 тисяч — повернулися, втім, на батьківщину. Приблизно ще 200 тисяч залишаються в місцях депортації, не бажаючи пережити випробування побутового характеру на півострові. Більшість кримських татар підтримали українську незалежність і соборність, хоча офіційний Київ в усіх конфліктах татар з місцевими російськими шовіністами завжди підтримував... шовіністів. Створено Раду представників кримськотатарського народу при президенті України, куди повним складом увійшов Меджліс кримських татар, є невеличка національна фракція у Верховній Раді Криму, кілька кримських татар працюють на керівних посадах автономії.

Більше половини репатріантів не мають житла, живуть у наметах, вагонах, сараях тощо. У місцях їх компактного розселення — постійні проблеми з водопостачанням, електрикою, каналізацією, газом, медичним обслуговуванням, транспортним сполученням. Серед них панує масове безробіття, влада чинить багатьом постійні перешкоди з отриманням українського громадянства. Є люди, які розчарувалися у репатріації, згадуючи свій відносний добробут у Середній Азії. Тим більше, що значна кількість народилась вже у депортації, і про Крим знала лише зі спогадів батьків, легенд та оповідань. Під тиском важких життєвих випробувань татари схилиються до глибокої релігійності, інколи у дуже радикальних формах.

Останні конфлікти в Криму пов'язують переважно із нестачею землі для татар. Рефат Чубаров, заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу, народний депутат від фракції „Наша Україна“, каже у інтерв'ю „Поступу“, що більшість переселенців держава розселила в сільській місцевості в часи, коли розпадались колгоспи. Тож на роботу кримських татар не брали. За українським законодавством, підставою для наділення сільськогосподарською землею під час паювання колгоспної землі є робота людини в колгоспі. Як наслідок, колгоспну землю в Криму розпаювали без участі татар. Спроби вирішити цю проблему через рішення президента про виділення кримським татарам до двох гектарів землі нічого не дали. Адаже їм виділяли, як правило, землі, не придатні для нормально-го сільськогосподарського використання.

В гуманітарній сфері теж потрібно було все починати з нуля: готувати вчительські

Фото Рене Кочік

Кримські татари на історичній батьківщині виживають, як можуть: наприклад, торгують на горі Ай-Петрі чебуреками чи мантами.

кадри, писати підручники, ремонтувати і будувати приміщення для шкіл тощо. Кримські татари півстоліття не вивчали рідної мови у школах. Нині у всьому Криму є лише 14 шкіл із кримськотатарською мовою навчання, в яких діти навчаються лише з 1 до 4 класу. Досі немає підручників з багатьох предметів — з ботаніки, зоології, математики, астрономії, історії.

Є проблема відновлення історичної топоніміки в Криму, яка після депортації стала російсько-радянською. Місцеві чиновники створюють різноманітні проблеми Муфтіяту мусульман Криму, як і Українській Православній Церкві Київського патріархату. „На програму облаштування татар потрібно понад два мільярди доларів, а в останні роки в бюджеті на це було ▶

► виділено лише 40 мільйонів гривень. Через брак коштів ресурси скеровують насамперед на водо- і електромережі, а також на дороги. Всі татарські села вже мають електропостачання, 50 відсотків мають водопостачання, а деякі селища — дороги із твердим покриттям. У більшості ж сіл дороги й досі ґрунтові, які після дощів перетворюються в болото. Також є проблема з газом, який проведено лише в 4-6 відсотків поселень", — додав Чубаров.

Мрії про національну автономію

Частина кримськотатарських лідерів бачить вихід у створенні кримськотатарської національно-територіальної автономії у складі України. Голова Меджлісу кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв нагадує, що національний рух кримських татар ще 50 років тому сформулював свої цілі: повернення всього народу на історичну батьківщину й відтворення національної автономії. Кримські татари не становлять більшості населення

Палац кримських ханів у Бахчисараї

півострова, проте ця обставина, вважає він, не може бути перешкодою для створення кримськотатарської автономії. „У Карелії, приміром, самих карелів лише 9,8 відсотка. В Абхазії, де жило 17 відсотків абхазців, спробували ліквідувати автоно-

мію, і що вийшло? Тепер там самі абхазці, а скільки крові пролилося. Національне питання не на референдумі вирішується, є ще міжнародно-правові норми, права корінних народів, але це в нас не враховується", — каже Мустафа Джемільєв.

Як вважає кандидат філософських наук, почесний член севастопольського товариства „Просвіта" ім. Тараса Шевченка Ігор Лосєв, сьогодні кримські татари ще не готові взяти на себе відповідальність за цю територію. Народ, який відчайдушно бореться за фізичне виживання, не в змозі витворити гідні управлінські верстви. Сучасні кримськотатарські керівники — це переважно герої боротьби за повернення на батьківщину. Крім досвіду організації мітингів і демонстрацій, крім досвіду радянських в'язниць і таборів, іншого вони не мають. Навіть у таких органах національного самоврядування, як меджліси, виникають серйозні конфлікти. Значні кошти, що виділялися Україною на облаштування депортованих, розподі-

Спроби розколу кримськотатарського руху перед президентськими виборами

Від початку Київ використовував кримських татар як чинник стримування сепаратистських настроїв місцевої політичної еліти, але при цьому ніколи публічно не визнавав, що саме вони всі ці роки були єдиною реальною проукраїнською (а не протурецькою) силою на півострові. Один із прикладів такої політики — принципова відмова офіційного Києва визна-

Татари 18 травня вшанували жертви депортації і вимагали поновлення прав

ти меджліс у його нинішньому статусі, з одного боку, і водночас фактична його легалізація у вигляді Ради представників кримськотатарського народу при Пре-

зиденті України — з іншого. Однак намагання з вересня минулого року скликати Раду на чолі з Леонідом Кучмою поки що безрезультатні. А той же Куніцін запропонував змінити склад Ради, щоб у ньому були не тільки члени меджлісу, а й за поданням органів місцевої влади „авторитетні інтелігенти". Відчуженість між меджлісом і владою нагнітається плано-мірно й цілеспрямовано. Причина цього лежить на поверхні: кримськотатарське політичне керівництво входить до складу фракції «Наша Україна». Лідери меджлісу вважають, що обрання Віктора Ющенка президентом дає їм хоч якусь надію на ухвалення закону „Про статус кримськотатарського народу", розроблений представниками фракції.

Однак останнім часом у Криму різко активізувала діяльність донецька за походженням Партія мусульман України. Лідер ПМУ Рашид Брагін заявляє, що в Криму компактно мешкає найбільша кількість мусульман країни, якими є кримські татари. За місяць осередки партії з'явилися у багатьох районах республіки. Брагін заперечує, що має перед „донецькою" Партією регіонів якісь зобов'язання, „але ми теж центристська партія, у нас багато спільного, і ми союзники" — сказав він у інтерв'ю „Дзеркалу Тижня". На виборах 1998 року Партія мусульман опонувала меджлісу, але її кандидати програли все. Ільмі Умеров, заступник глави меджлісу і віце-спікер ВР Криму вважає, що ПМУ вдасться привернути на свій бік 20 відсотків крим-

ських татар: опозицію і тих, хто раніше співробітничав із комуністами. „Головне завдання — це, звісно, вибори, на яких спробують забрати голоси прибічників Ющенка". І.Умеров також припускає, що влада за допомогою Партії мусульман спробує розділити мусульман на „правильних", які підтримуватимуть „стабільність" і кандидата від влади на президентських виборах (скажімо, Януковича), і „неправильних" — екстремістів, які загрожують громадянському миру і, зрозуміло, представлятимуть меджліс і опозицію на чолі з Віктором Ющенком.

Під час підготовки до вшанування дати депортації Меджлісу вдалося переконати татар не піддаватися на можливі провокації. У Ялті довелось згорнути всі „галявини протесту" — самозахоплення земель. Крім мітингу в день 18 травня на півострові не проводилось жодних інших акцій, татари уникали використовувати ісламську зелену символіку і не скандували „Аллах акбар" під час руху колон, аби не викликати негативних емоцій у решти населення. Однак на півострів було доставлено спецпідрозділи з усієї країни, які проводили „антигерористичні навчання". Учням шкіл у цей день було дозволено не приходити на заняття, в ресторанах і магазинах не продавали спиртні напої, на деяких підприємствах Сімферополя 18 травня оголосили вихідним. Страх і напруга через невирішеність кримськотатарських проблем залишаються на вістрі політичного маятника півострова. ✕

лялися за безпосередньої участі місцевих меджлісів. І тут часто доходило до підозр у корумпованості і розкраданні. За 12 років уряд України виділив на облаштування депортованих 300 мільйонів доларів США. Якщо врахувати середні ціни на житло в Криму (у 1993-1994 роках за 2-3 тисячі \$ в кримському селі можна було придбати дуже гарну хату), то за ці кошти вже можна було забезпечити житлом всі 50 тисяч родин репатріантів, вважає Лосєв. Спроби переобрати керівництво меджлісів інколи набувають доволі гострих форм. Однак кримськотатарським лідерам наразі успішно вдається утримувати єдність народу.

Російські організації півострова та комуністи на чолі з Леонідом Грачем, звичайно, у створенні кримськотатарської автономії, як і у самому Меджлісі, бачать загрозу громадянському миру в республіці. Кримський прем'єр Сергій Куніцин, який порівняно ліберально ставиться до татар, також не підтримує таких вимог, „оскільки це ні до чого доброго не приведе“. Ба більше, прем'єр навіть дорікнув репатріантам за невдячність. У селищах репатріантів, де все вирішували меджліси, прем'єр Криму зажадав створити селищні ради, виконком, відділення міліції. Куніцин також позбавив Меджліс контролювати кошти, передбачені державною програмою на будівництво житла для репатріантів. „Не можна тупо відхилити, ігнорувати і боятися самої думки про існування національної автономії в Криму, - каже відомий кримський політолог Олександр Форманчук. - Небажання чи нездатність держави вирішувати правові проблеми репатріантів призводить до того, що критична маса незадоволення продовжує нагромаджуватися і міжетнічна напруга в Криму не спадає“.

Мустафа Джемілев називає блюзнірством докори за гроші. „Тим паче що з названої прем'єром суми третина пішла на податки, ще 200-250 мільйонів уряд використав на латання бюджетних дір, а не на облаштування кримських татар“, - заявив він. На думку Рефата Чубарова, проблеми кримських татар частково могли би вирішити закон про відновлення прав депортованих за національною ознакою та закон про статус кримськотатарського народу в Україні. „Ці закони підтримують депутати лівих, державницьких поглядів, які, на жаль, не мають більшості у парламенті. А проти них, як правило, виступають представники лівих фракцій“, - сказав Чубаров. Тому навіть напередодні 18 травня цього року – сумної дати відзначення 60-ліття депортації, український парламент не прийняв ці закони.

Райцентр всеукраїнського масштабу

Відставка Нусера • Сержант у парламенті • Смерть ректора • Закарпаття - у полоні тривожних подій

Текст: Олекса ЛІВІНСЬКИЙ

Мукачівська „епопея“ навколо посади міського голови триває і набуває нових обертів. Об'єднані соціал-демократи, абсолютно не зважаючи на громадськість чи реакцію світового співтовариства, застосовують дедалі цинічніші і витонченіші методи для демонстрації сили і опонентам, і президентів.

Головна подія, що сталася протягом останніх двох місяців у цьому буремному закарпатському містечку – відставка Ернеста Нусера, якого після виборчої пародії 18 квітня територіальна виборча комісія визнала міським головою. 28 травня на позачерговій сесії міськради, після комплектації керівного складу виконкому та міськради Е.Нусер зачитав заяву про складення повноважень. Відтепер обов'язки мера Мукачєвого виконує перший заступник міського голови, колишній керівник передвиборного штабу Е.Нусера, екс-директор одного з міських СПТУ, позапартійний Матвій Попович, свого часу один із лідерів сепаратистського крила „Общества підкарпатських русинів“. Таким чином, контроль над містом і надалі перебуває в СДПУ(о).

Нусер на прес-конференції в Ужгороді пов'язав свою відставку з погрозами, які надходили на його адресу. „Телефонні дзвінки з вимогою моєї відставки були не лише до мене, але й до дружини та сина. Дзвінки на мій мобільний телефон мали не закарпатський код“, - заявив Нусер, який залишається заступником голови обласної ради. Напередодні оголошення заяви про свою відставку він зустрічався з представниками Парламентської Асамблеї Ради Європи Ханне Северінсен та Ренатою Вольвенд, які розмовляли з ним про вибори у місті і пов'язані з цим подіями. Опоненти екс-мера вважають, що обласна влада, яку очолює об'єднаний соціал-демократ Іван Різак, з самого початку жорстко „пресувала“ свого ставленика, вимагала підписувати різноманітні фінансові документи. Коли він відмовлявся, розуміючи ступінь своєї відповідальності, то поводитися з ним не надто делікатно... Таким чином мукачівців чекає нове виборче випробування. Однак, очевидно, повторні вибори відбудуться або під час, або вже після президентських виборів у жовтні 2004 року.

Представники „Нашої України“, які взагалі піддають сумнівам законність перебування Нусера на посаді мера, безуспішно намагались скасувати результати виборів через судову систему. Оригінали протоколів, які засвідчували явну перемогу

„нашоукраїнця“ Віктора Балоги, суд визнав недійсними. Ужгородський суд навіть не зважив на факт, що на одній із дільниць участь у виборах взяли 1739 осіб, а за Нусера проголосувало... 2479. За словами народного депутата Анатолія Матвієнка, фальсифікували вибори за допомогою „віднімання кратного 100 голосів у Балоги та додаванням цих цифр до результатів Нусера. Це підтверджується і результатами екзит-полів“. В суді заангажовані члени виборчкомів, наче під диктовку, повторювали схожі фрази: „Я не знаю, чи це мій підпис на протокол“, „Сумніваюся, що це справді печатка ДВК“, „Я не пам'ятаю, хто виграв на моїй дільниці – Балога чи Нусер“ тощо. Матвієнко вважає голову президентської канцелярії Віктора Медведчука безпосереднім організатором та координатором процесу фальсифікації, який дає поштовх народженню фашизму у діях керованої ним партії.

Тим часом тема мукачівських виборів знову вигулькнула в парламенті - Уповноважена з прав людини Ніна Карпачова зачитала заяву 25-річного сержанта Мукачівського міськвідділу міліції Миколи Джумелі, який чергував у мерії в ніч на 20 квітня. М.Джумеля звинуватив у причетності до викрадення бюлетенів керівництво Мукачівського міськвідділу міліції й повідомив про небажання Генпрокуратури об'єктивно розслідувати цей злочин. Сміливому сержантові ППС, який був присутній у парламенті, стоячи аплодували народні депутати. Парадоксально, але керівники усіх правоохоронних структур, які допустили масові порушення і злочини в Мукачєві, були підвищені у посадах і нагороджені.

В Мукачєві тривають брутальні арешти і провокації щодо журналістів та учасників акції протесту „Пора“, перевірки та перешкоди у роботі бізнес-структур, керівники яких співчують опозиції. З численними смертельними ножовими пораненнями було знайдено ректора Ужгородського університету Володимира Сливку, який тривалий час був в опозиції до СДПУ(о) та обласної влади. Офіційною версією його смерті визнано самогубство. Закарпаття постійно відвідують західні дипломати, вивчаючи ситуацію у цьому підконтрольному есдекам краї. З'явилися повідомлення про заплановане звільнення Івана Різак. На його місце, можливо, буде призначений Ернест Нусер або Геннадій Москаль, голова ради у справах національностей та міграції.

✕

✕

▣ Україна без Кучми

Президент України Леонід Кучма 10 червня вкотре заявив, що не має наміру втретє балотуватися на президентську посаду. Із його відповідей журналісти могли зрозуміти, що як і раніше, Кучма вважає Віктора

Януковича найреальнішим кандидатом на майбутніх виборах Президента. "Якби я оголосив, що буду балотуватися, - сказав Кучма, - то Янукович став би в одну мить найщасливішою людиною в Україні. Зразу скинути такий тягар! Я це кажу всерйоз. Але ви знаєте, що я заяву вже зробив і не збираюся міняти свого рішення. Так - може, жартома, може, всерйоз - я хочу подивитися на Україну, разом з вами, без Кучми", - передає Бі-Бі-Сі.

пор

▣ В Україну повернулися передачі „Радіо Свобода“

Після скандальних вимкнень з українського ефіру радіостанція „Радіо Свобода“ відновила трансляцію своїх програм в Україні на частоті 103,7 FM вінницької радіостанції „Такт“. Це перша станція, яка погодилася на співробітництво з нею після відмови радіо „Довіра“ транслювати її програми, а також після вимкнення „Континенту“, яке намагалось зробити це ще в березні. „Радіо Свобода“ і „Такт“ підписали договір про співробітництво 30 квітня. Мовлення „Радіо Свобода“ в Україні розпочалося в п'ятницю, 7 травня. Радіостанція „Такт“ транслює програми на Вінницьку, а також Хмельницьку, Житомирську, Черкаську та Одеську області.

Раніше програми „Радіо Свободи“ транслювалися в Україні на хвилі радіостанції „Довіра“, однак 17 лютого цього року вони

перестали виходити. Своє рішення „Довіра“ мотивувала тим, що інформаційна продукція „Радіо Свобода“ не вписується в її концепцію. Після цього передачі радіостанції вирішило транслювати радіо „Континент“, однак на початку березня в цієї радіостанції конфіскували радіопередавач й устаткування. „Континент“ також транслював програми „Голосу Америки“, „Німецької хвилі“ та „Бі-Бі-Сі“. Вимкнення „Континенту“ викликало великий резонанс в усьому світі: цей крок зазнав різкої критики як з боку представників міжнародної преси, так і з боку властей західних країн.

рее

▣ Слухання проти газети „Україна молода“

Шевченківський суд столиці розпочав слухання проти газети „Україна молода“. З нею позиваються представники „Центру антикризової журналістики“ Марія Самбур та Валерій Воротнік через публікацію інтерв'ю з керівником закритого владою радіо „Континент“ Сергієм Шолохом, яке нібито завдало моральної шкоди позивачам. Йдеться про опубліковане 11 березня інтерв'ю, у якому Сергій Шолох, начебто, закидав Марії Самбур та Валерію Воротніку схилення його до інформаційної співпраці з СДПУ(о) та розповсюдженні нових версій щодо загибелі Георгія Гонгадзе. Позивачі оцінили компенсацію завданої їм шкоди в 10 тисяч гривень кожному. Адвокат газети Микола Полудьонний вважає позовну заяву нечинною через велику кількість помилок. «В позовній заяві позивач не зазначає, які саме відомості принижують його честь, гідність, ділову репутацію, та з яких критеріїв позивач при цьому виходить», - заявив Полудьонний. Однак суддя відкинула це клопотання. Вона лише погодилася залучити Сергія Шолоха в якості ще одного відповідача. Після закриття радіо „Континент“ Сергій Шолох переходить за кордоном. Самбур та Воротнік також подали позов проти найпопулярнішого в Україні інтернет-видання „Українська правда“. У разі задоволення цього позову виданню загрожує закриття.

пор

▣ Конкурс Євробачення відбудеться в Україні

Міжнародний конкурс Євробачення наступного року відбудеться в Україні після того, як на цьогорічному конкурсі у Стамбулі перемогла співачка Руслана з пісню

„Дикі танці“. У фіналі конкурсу, який дивилися майже 100 мільйонів телеглядачів в усьому світі, брали участь 24 країни. Трансляцію конкурсу бачили в 50 країнах. Дорогою до Києва Руслана сказала в інтерв'ю Бі-Бі-Сі, що була переконана в перемозі: „Ми відчуваємо професійну насолоду. Ми зробили свою справу для своєї країни“. Наступного року конкурс Євробачення відбудеться в Україні, як це й передбачено традицією, згідно з якою країна-переможниця отримує право проведення наступних змагань.

Телекоментатор Бі-Бі-Сі Террі Воґан назвав Руслану „принцесою-воїном“, за аналогією з героїнею телесеріалу про Ксену. У деяких повідомленнях британських засобів масової інформації про перемогу Руслани на конкурсі особливу увагу було звернуто на національний колорит виступу, використання традиційних інструментів і народних мотивів. В інших відгуках найбільше йшлося про шкіряний одяг Руслани і її танцювального супроводу і елементи акробатики, вплетені до танцю. Україна лише вдруге брала участь у конкурсі Євробачення. На відміну від торішнього номеру, виконаного українським учасником лише англійською мовою, Руслана частину пісні „Дикі танці“ співала українською.

рее

▣ Мобілку в Україні має 7 мільйонів осіб

Оператори мобільного зв'язку в Україні повідомляють, що за останній рік кількість абонентів зросла вдвічі і зараз перевищує 7 мільйонів осіб. Кількість стаціонарних телефонів зараз трохи перевищує 11 мільйонів, але мобільні оператори певні, що невдовзі, можливо вже наприкінці цього року, кількість „мобілок“ і звичайних телефонів зрівняється. Оператори також вважають, що до віддалених районів України, куди ще не прокладено стаціонарні телефони, мобільний зв'язок дійде швидше, повідо-

мляє Бі-Бі-Сі. Лідери ринку мобільного зв'язку в Україні — компанії УМС та Київстар — відповідають за майже 99 відсотків абонентів. Минулого року було скасовано плату за вхідні дзвінки з конкурентних або стаціонарних телефонів, але навесні цього року зросла вартість відправлення смс-повідомлень за кордон.

рее

■ ЄС підтримуватиме нафтопровід „Одеса – Броди”

Віце-президент Європейської Комісії Лойола де Паласіо має намір звернутися з листом до прем'єр-міністра Словаччини із закликом підтримати проект магістрального нафтопроводу Одеса-Броди і сприяти в реалізації першої фази проекту - експериментальному прокачуванню 20 тис. тонн легкої нафти з Брід до Кралупи (Чехія), повідомило агентство Інтерфакс-Україна. Про це йшлося на зустрічі директора Генерального директорату ЄК з питань транспорту й енергетики Ханса фон Зюдова з міністром палива й енергетики України Сергієм Ерміловим. Тулуб закликав європейську сторону до більш активної участі в проєкті Одеса-Броди. Представник Єврокомісії відзначив готовність європейської сторони підтримувати реалізацію цього проєкту. Раніше віце-прем'єр міністр України Андрій Кляуєв у листі до віце-президента ЄК де Паласіо заявив про блокування Словаччиною реалізації експерименту з прокачування легкої нафти трубопроводом „Дружба” на чеський НПЗ „Кралупи”. У листі, зокрема, відзначається, що словацька компанія „Транспетрол”, посилаючись на необхідність залучення російської сторони, не дає дозвіл на транзит нафти, що „свідчить про лобювання інтересів російських нафтових компаній, зокрема, компанії ЮКОС, що володіє 49% акцій Транспетрол”.

пор

■ Українці поборолі рак?

Схоже, українці впритул наблизились до того, щоб побороти одну з найстрашніших хвороб сьогодення. Вони зареєстрували протипухлинну вакцину, яка може врятувати багатьох теперішніх і майбутніх пацієнтів. Випробування цього препарату тривали 30 років. На цю пору вакцину отримало вже понад тисячу хворих.

Як повідомляє інтернет-видання Forium, вакцину, що стримує розвиток раку, українські вчені виробляють з пухлинних клітин хворого і мікробів картопляної палички. За допомогою вакцини імунна система розпізнає нові ракові клітини і знищує їх. Щоправда, про ціну вакцини та наслідки її застосування наразі не повідомляють.

Поступ

Провісник української незалежності?

Українські дисиденти згадують про Рональда Рейгана

Підготував: Рене КОЧІК

Українські дисиденти позитивно відгукуються про президента США Рональда Рейгана, котрий першим із лідерів західних держав підтримав антирадянський рух опору, особисто зустрівшись з його лідерами. Дисиденти згадували про Рейгана у передачі радіостанції Голос Америки. Сороковий президент США помер на початку червня цього року.

У 1988 році півтораєста дисидентів з усього СРСР були офіційно запрошені в американське посольство в Москву на зустріч з президентом США Рональдом Рейганом. Як пригадає учасник тієї зустрічі Михайло Горинь, котрий лише за рік перед тим повернувся додому з тюрми, Рейган виголосив промову про демократію, а кожен з присутніх дисидентів мав змогу поставити йому запитання. „З його боку це була певна підтримка урядом США, які таким заходом дали зрозуміти, що далі розправлятися по-деспотичному, як це робилося ще кілька років тому, вже не будуть, вже не вийде”, - вважає Горинь, нині — голова Української всесвітньої координаційної ради.

Іншого відомого українського політ'язня — Левка Лук'яненка — на цій зустрічі в Москві не було. Він тоді ще досиджував останній рік свого майже тридцятирічного строку тюрми і заслання. Але, як каже Лук'яненко — сьогодні народний депутат і голова Асоціації дослідників голодоморів — зустріч Рейгана з дисидентами, що відбулася за ініціативою уряду США, була на той час сміливим дипломатичним демаршем: „Рейган показав дулю радянському імперському керівництву, він зневажив будь-який протокол і зустрівся з дисидентами, націоналістами, які боролися проти імперії”.

У чому є новаторська дипломатія Рейгана? „до нього і президент Франції, і прем'єр Великобританії, так би мовити, співчували нашій боротьбі за демократію, але вони не могли переступити дипломатичний протокол. І тому ніхто не захотів офіційно прийняти. Рейган прийняв офіційно”, - вважає Лук'яненко.

Крилатим висловом стала промова фрази Рональда Рейгана, яку він виголосив ще на початку першого терміну свого президентства: „СРСР — це імперія зла”. „Його позиція була фактично мобілізацією західних демократій на боротьбу проти Радянського Союзу”, - додає Лук'яненко у передачі Голосу Америки.

На думку Лук'яненка, і досі ця імперія тримає багатьох своїх колишніх підданих у тенетах страху: „Несправедливість велика в Україні. А чому люди не борються? Чому я, Михайло, вже старі люди, ідемо на Хрещатик, ідемо на площу Незалежності і там мітингуємо, а наші жінки несуть плакати, а кияни сидять і з вікна дивляться, і не хочуть іти туди? Відповідь ось у чому: вони до сьогоднішнього дня бояться. У них страх, вони люди зі страху, вони й до сьогоднішнього дня, хоч уже 15 років свобода, а вони не звільнилися від страху”.

Рональд Рейган

фото архів

✕

Українець-лауреат „Оскара“ відмовився від російської нагороди

США Відомий американський теле- та кіноактор Джек Паланс відмовився прийняти нагороду на фестивалі російських фільмів у Голівуді, і ще й залишив залу на знак протесту, заявивши: „Я українець, а не росіянин!“ Паланс разом з іншим американським актором Дастином Гофманом мав би отримати звання народного артиста Росії. І от коли справа дійшла до нагород, Паланс, уроджений Палагнюк, вийшовши на сцену, дещо ніяково сказав, що має враження, що перебуває на фестивалі російських фільмів за якоюсь помилкою.

Додавши, що вважає російське кіно цікавим, щодо нагороди російського уряду актор сказав, що не має нічого спільного ані з Росією, ані з російським кіно. „Я - українець, а не росіянин, отож вибачте, я просто трохи не у своїй тарілці. Тож буде краще, якщо я і мої друзі просто звідси підемо“, - наголосив Паланс.

Джек Паланс

Контрастом до по-зиції Джека Паланса стала промова на прийняття російської нагороди Дастином Гофманом, який сказав, що його предки походять з „російського міста Київ“, і він вдячний за це російському народові. Одразу ж після цього очолювана Джеком Палансом Голлівудська митецька фундація оприлюднила заяву, у якій зазначалося, що подібні географічні новини у виконанні Дастина Гофмана не є, можливо, цілком його провиною. Фундація Джека Паланса заявила, що це досить печально, що пан Гофман навіть не знає достеменно історії власної родини, але його незнання фактів шокує.

На додаток у заяві фундації зазначається про те, що Дастін Гофман, можливо, того не бажаючи, надає свої послуги до пониження українців та й самого себе, приймаючи нагороду на фестивалі, на якому демонструється „глибоко образливий та расистський фільм 72 метри“ російського виробництва. Тут мається на увазі стрічка Владіміра Хотіненко „72 метри“, у якому, на думку критиків, українців показано як тупуватих блазнів, і щодо них вживаються образливі терміни. У фільмі група російських моряків нібито відмовляється прийняти

присягу на вірність Україні і захоплює підводний човен, відганяючи його до Росії. Заява Голлівудської митецької фундації підсумовує, що цей прикрий випадок свідчить про подальшу російську експансію щодо України з усіх кутів - військового, промислового, економічного, релігійного та культурного. Джек Паланс відмовився прийняти російську нагороду навіть приватно. Американський актор також не був на перегляді стрічки „72 метри“.

Джек Паланс (Володимир Палагнюк), американський актор українського походження. Паланс отримав Оскара 1991 року. Лауреат премії „Оскар“ („Міські ошуканці“ [1991]; „Кіборг 2“, „Ігри патріотів“, „Легенди Заходу“, „Танго і Кеш“, „Бетмен“, „Молоді пістолети“, „Легіон проклятих“, „Аустерліц“).

BBC

Лідер британської опозиції Майкл Говард за походженням – українець

Велика Британія

Часопис „Індепендент” друкує цікавий матеріал, що стосується провідника британської опозиційної консервативної партії Майкла Говарда. Кореспонденти часопису Рич Куксон та Філ Чемберлен відвідали село у Румунії, звідки походить батько головного консерватора, який свого часу шукав притулку у Великій Британії.

Заховане у глибині Карпат, у північній частині румунської Трансильванії, селище Рускова мало чим може привабити відвідувачів. Невеличка школа, дві крамниці і дві церкви, завжди повні людей, так само як і два досить зачухані бари, які обслуговують п'ять з половиною тисяч місцевих мешканців. Найближче місто розташоване за годину їзди автомобілем, а гірську дорогу часто закривають через опади снігу взимку. Від селища йде ще й ґрунтова дорога у бік українського кордону. Саме звідси, як зазначає „Індепендент”, перед Другою світовою війною й емігрував батько нинішнього провідника британських консерваторів, і, можливо, потенційного британського прем'єр-міністра – Бернат Гехт. Осівши в Уельсі, пан Гехт англізував своє прізвище на Говард. Часопис зазначає, що до середини дев'яностих років походження тодішнього депутата британського парламенту Майкла Говарда було чимось на зразок таємниці, яка рідко обговорювалась. Нині ж, ставши провідником британських консерваторів, Майкл Говард змушений був, так би мовити, „відкрити” своє походження. Кореспонденти часопису зустрілися у рідному селі батька Майкла Говарда з 93-річним Олексом Бумбарем, найстарішим мешканцем Рускови, єдиною особою, що пам'ятала пана Гехта. Пан Бумбар каже, що родина нинішнього лідера британських консерваторів була можливою, мала багато землі та млин. Коли

йому показали фото Майкла Говарда, селянин заявив, що той – ну просто вилитий батько. Єдина різниця, що батько ніби-то носив довжелезну бороду.

„Індепендент” також зазначає, що у рідному селі батька провідника британських консерваторів місцеві мешканці, власне, румунською не говорять, здебільшого поспілкуються у спілкуванні українською мовою. Вони пишуться своєю окремістю і своєю наполегливістю. Водночас місцеве українське населення північно-румунського села визнає, що членство у Європейському Союзі надасть розвитку краю додаткового фінансового поштовху і поліпшення цілої інфраструктури.

З-поміж мешканців Рускови всі знають Майкла Говарда, проте не всі задоволені його діяльністю. Сільський голова Василь Поп каже, що писав до Майкла Говарда, запрошуючи британського політика відвідати батьківщину своїх предків. Але, на думку сільського голови, пан Говард не зацікавлений у дослідженні свого коріння. Тим часом „Індепендент” нагадує, що Майкл Говард часто дивиться у бік Сполучених Штатів за натхненням для деяких своїх політичних кроків. А по той бік Атлантики відбувається те, що, на думку часопису, варто було б взяти на озброєння британському консерваторові. Мешканці чеського містечка Горні Бенешов запросили президентського кандидата на виборах у США від демократичної партії Джона Керрі відвідати містечко, оскільки дідусь президентського кандидата тут народився і жив. Джон Керрі чеському телебаченню заявив, що сподівається відвідати містечко вже у ранзі президента Сполучених Штатів. „Індепендент” підсумовує, що навіть подібний хід спрацьовує значно краще, аніж відмова провідника британських консерваторів відвідати батьківщину свого батька в українському селі у Румунії.

Юрій Клованич

Мадярський Шевченко чи “донецький шахтар”?

Бюст Кобзаря розчарував українців Угорщини

Бюст Тараса Шевченка в Будапешті українці Угорщини розцінили як відкритий вияв зневаги не лише до української історії та культури, а й до самої держави. Тому акція його відкриття не відбулася.

Першого червня під час свого офіційного візиту до Угорщини Голова Верховної Ради України Володимир Литвин, поміж інших заходів, мав узяти участь у відкритті пам'ятника Тарасові Шевченку в Будапешті. Але відкриття не відбулося. Проти цього, здавалося б, позитивного заходу, виступила з протестом українська громада Угорщини. Річ у тім, що бронзовий бюст, виготовлений угорським скульптором, є, за словами очевидців, просто пародією на образ Кобзаря і нагадує скоріше донецького шахтаря аніж Шевченка. Місце розташування пам'ятника обрано на непримітному „п'ятачкові” в чагарниках, серед сміття та пристановищ місцевих бомжів. Зрозуміло, що проти такого спорудження пам'ятника висловились як місцеві, так і закордонні

Ось вона, пародія на Кобзаря.

українські товариства. За поясненням відповідальних посадовців угорської сторони, вибір місця спорудження пам'ятника та бюста було зроблено за погодженням з Посольством України в Угорщині. Але думка Посольства – ще не думка усіх українців. Активісти із Союзу українців Угорщини вислали відкритий лист Президенту України, Верховній Раді, Міністерству закордонних справ України, меру Будапешта Габору Демському та іншим. Також проти спорудження бюсту висловились представники інтелігенції з України. Зрештою, встановлення пам'ятника було зупинено. Втім, емоції та суперечки тривають.

дар

Угорщина

Освіта на території Чеської Республіки

Нещодавно майже всі організації так званого Третього сектору отримали лист із рекламою, яку пропонували опублікувати у часописах та розмістити на сайтах. Йшлося про спеціальний клас, який було створено при одній із празьких шкіл для дітей іноземців. Як писалося у оголошенні, цей клас має таких дітей підготувати для навчання в чеських основних школах. Як і очікувалось, інформація з'явилася на сайтах майже всіх організацій, на адресу яких вона надійшла. На жаль, біля цього прохання автори помістили також цілий проект, який, за їхніми інформаціями, фінансово підтримала мерія столиці Праги. Згідно цього проекту, - **вдумайтесь тільки!** - дітей іноземців чи радше їхні здібності цей, сказати з дозволу, проект, прирівнюють до... ментально відсталих дітей! Цікаво, чи грантова комісія мерії взагалі читає тексти проектів? Бо, якщо читає і підтримує такі „проекти”, видно, поділяє думку авторів. Але сподіваємося, що цей „проект” – швидше випадковість, ніж правило. І далеко не всі чиновники вважають дітей, які спілкуються не чеською мовою, „розумово відсталими”.

У зв'язку з наближенням пори запису до шкіл редакція „Порогів” вирішила за краще поінформувати читачів про можливості для освіти на території ЧР для всіх українських батьків, які готуються віддати своїх дітей до чеських шкіл.

Відповідно Декларації Прав Людини, кожна людина має право на освіту. В іноземців є такі самі можливості щодо освіти на території ЧР, як і у громадян ЧР. Система шкільництва в Чеській Республіці є такою:

- 1) дошкільні заклади;
- 2) основні/загальноосвітні школи;
- 3) середні школи:
  - гімназії;
  - середні професійні школи;
  - середні ремісничі училища;
- 4) навчання після закінчення середньої школи;
- 5) вищі професійні школи;
- 6) вищі учбові заклади;
  - університетського типу;
  - неуніверситетського типу.

Можливості освіти для іноземців:

На основі вказівки Міністерства освіти ЧР (№ 21836/2000-11) в ЧР мають право навчатися, окрім громадян ЧР, й іноземці, якщо:

- отримали дозвіл на постійне проживання на території ЧР;
- перебувають на території ЧР тимчасово;

- отримали короткочасну візу для перебування в терміні до 90 днів;
- отримали довготривалу візу для перебування із терміном понад 90 днів;
- є громадянами країни, які не мають візового режиму із ЧР;
- отримали притулок (статус біженця);
- подали прохання для отримання статусу біженця;
- перебувають на території ЧР на основі візи з метою вимушеного перебування;
- отримали візу з метою тимчасового захисту. Обов'язкове відвідування шкільних занять є безкоштовним у загальних школах, у спеціальних школах та школах, що виконують конституційне та охоронне виховання. Для даного типу навчання учень не повинен пред'являти жодних документів, що підтверджують його право на перебування на території ЧР.

В середніх школах іноземці мають право навчатися безкоштовно, якщо вони виявлять здібність навчання чеською мовою. Навчання у вищих професійних закладах оплачується. Іноземці за навчання оплачують ту саму суму, як і громадяни ЧР. Для

навчання в середніх, вищих професійних та вищих учбових закладах іноземець повинен пред'явити документ про дозвіл для перебування на території ЧР.

Дошкільні заклади

До дошкільних закладів, що опікуються неповнолітніми дітьми, належать ясла, дитячі садки та спеціальні школи. Ясла призначені для дітей віком від одного до трьох років. Дитячі садки та спеціальні школи займаються дітьми дошкільного віку приблизно від трьох до шести років, у випадку потреби – більше (це стосується передусім тих дітей, в котрих було відстрочено шкільне навчання).

Більшість дитячих садків – це самостійні юридичні суб'єкти, діяльність яких фінансово забезпечують регіональні адміністрації та батьки дітей. Перебування дитини в дитячому садочку фінансують у повному обсязі батьки дитини – вони оплачують перебування, харчування, гуртки. Батьки щомісячно платять за опіку, харчі та іграшки. Дитячі садки можуть бути різними – існують садки, які не пропонують багато активностей та гуртків для дітей. Однак є чимало садків із навчанням інших мов, спеціалізацією на музику, художню діяльність, спорт тощо. Водночас із пропонуваними послугами росте ціна.

Шкільний рік триває від вересня до червня, під час літніх канікул садки закриваються як мінімум на один місяць. Деякі мають під час цього періоду запасні програми, інші пропонують школу-партнера, яка працює під час канікул.

Дитину можна зголосити у садочок під час запису, який, здебільшого, проходить навесні (квітень-червень), перед початком шкільного року. Садки із багатим вибором пропонувананих послуг, які користуються великим попитом, можуть мати довші строки, тому про набір нових дітей краще інформуватись заздалегідь.

Загальноосвітні (основні) школи

Обов'язкове відвідування школи триває у Чеській Республіці дев'ять років. Зголосити дитину до обов'язкового відвідування школи – обов'язок законного представника дитини. Приводом для відкладення відвідування може бути тільки недостатній фізичний та розумовий розвиток дитини, який повинен підтвердити лікар та працівники спеціальних педагогічних центрів. Обов'язково відвідувати школу повинна дитина, яка досягла 6-літнього віку принаймні за день до початку шкільного року. Дитина, якій виповниться шість років до кінця календарного року, може бути прийнята до школи, якщо достатньо фізично та розумово розвинута, і на прохання законного представника. Про відкладення відвідування школи вирішує директор школи на основі прохання іноземця.

Запис нових дітей до перших класів відбувається від 15 січня до 15 лютого. Школи

про це інформують, як правило, на своїх інформаційних стендах, у місцевих газетах, через рекламні оголошення тощо.

Обрання школи є повністю в компетенції законних представників дитини. За законом, основним школам належать обмежені території відповідності (так звані обмежені місцевості, в яких діти можуть зголошуватися до конкретної школи). Території відповідності повинні встановлюватися так, щоб до відповідної школи могли бути прийняті всі діти з постійним проживанням на цій території.

Типи основних шкіл

Спектр основних шкіл дуже різноманітний. Існують школи державні, приватні, церковні, росте кількість альтернативних шкіл (Валдорфські школи, Єнський план, Монтесорі школи, школи з інтегрованим тематичним навчанням, школи з елементами Далтонського плану, Почати Разом, Здорова школа, так звані домашні школи).

Мова навчання

Навчання у школах відбувається, як правило, чеською мовою. Громадяни країн Європейського Союзу та претенденти на статус біженця мають право на те, щоб відповідна Адміністрація краю забезпечила безкоштовну підготовку до зарахування дітей до основних шкіл, яка би містила також навчання чеської мови. За методичними правилами Міністерства освіти, молоді та фізичного виховання ЧР, під час оцінювання іноземців вчитель враховує досягнутий рівень знання з предмету „чеська мова та література“. Серйозні недоліки освоєних відомостей з цього предмету вважаються об'єктивною причиною, через яку школяра можуть не кваліфікувати з цього предмету протягом першого року відвідування школи.

Мовні можливості шкіл

Поряд зі школами з розширеним вивченням інших мов, існують також школи, де відбувається навчання усіх предметів іноземною мовою. Так, є багато шкіл з навчанням англійською, німецькою, французькою мовою. Як правило, це приватні школи, і батьки сплачують за навчання. Декларація основних прав та свобод та закон про права національних меншин описують **права національних меншин на освіту рідною мовою.** У цьому випадку йдеться про школи державні, і платня за навчання не береться. На даний час цю можливість в ЧР реалізує лише польська національна меншина.

Організація навчального року

Шкільний рік починається 1 вересня відповідного року та закінчується 31 серпня наступного року. Шкільний рік поділяється на навчальний період і період канікул. Діти-іноземці мають право на однакові служби, як і чеські діти, мають однакові права на обрані

школярські посібники та підручники, які надаються дітям безкоштовно.

У випадку неуспішності учня або якщо рівень його знань визнаний наприкінці року за недостатній, він повинен скласти відповідний іспит з даного предмету, і у випадку незадовільної оцінки повинен повторити рік навчання. Повторний рік зараховується до року відвідування школи. Якщо учень виконає обов'язкове відвідування школи перед закінченням 9 класу основної школи і, незважаючи на це, бажає продовжити основне навчання, напередодні закінчення цього навчального року його законний представник повинен надіслати керівникові лист, у якому має бути сказано про намір продовження освіти в основній школі. Ця умова необхідна також і для визнання державної соціальної допомоги (допомоги на дітей).

Спеціальні школи

Для дітей, які з причин вад розвитку нездатні освоїти програму звичайної основної школи, існують спеціальні школи.

Спеціальні школи

У таких школах отримують освіту діти з різними вадами — глухі, сліпі, фізично вражені, з важким засвоєнням освіти, з проблемами мови, хворі та слабкі, які проживають у спеціальному закладі, якщо їхня освіта неможлива у звичайних основних школах. До спеціальних шкіл належать: особливі школи, допоміжні школи, спеціальні школи.

Середні школи

Спектр середніх шкіл в ЧР є надзвичайно широким. Він включає державні школи, приватні, спеціалізовані школи для професійної підготовки, школи для підготовки на навчання у вищих навчальних закладах (гімназії), школи для дітей-інвалідів, школи з поглибленим вивченням іноземних мов тощо.

Огляд середніх шкіл

Якщо при вступних іспитах виясниться, що учень спроможний навчатися чеською мовою, то його навчання є безкоштовним. Для того, щоби учня прийняли на навчання у середній школі, необхідно підтвердити законність перебування в ЧР. Тут наступають складнощі, оскільки органи, що приймають рішення про дозвіл перебування на території ЧР, вимагають підтвердження про навчання. Школи, або власне Міністерство освіти, молоді та фізичної культури, вирішують цю проблему так, що приймають учнів до шкіл умовно, а вже після видачі дозволу на перебування учні приймаються до школи на нормальних умовах.

Вступні іспити

Учень, який у поточному році закінчує основну школу і хоче продовжити навчання у середній школі, повинен заповнити потрібний

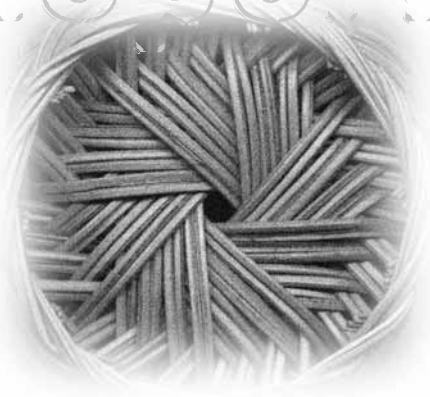
бланк заяви і надіслати її посередництвом директора відповідному навчальному закладу. Терміном подачі заявок до середніх шкіл директору основної школи є 20 лютого, а керівництво основних шкіл повинно передати ці заявки відповідним середнім школам до 15 березня. Якщо дитина не відвідує основну школу, то заявка до середньої школи у встановлених термінах подається самостійно. У заявці можуть бути вказані максимально дві середні школи у порядку зацікавленості учня.

До заявки необхідно додати:

- підтвердження про зміну працездатності у осіб-інвалідів;
  - довідка від лікаря про інвалідність і рекомендації про належний порядок при вступних іспитах, якщо для даної особи необхідно створити спеціальні умови для екзамenu;
  - рекомендації від педагогічно-психологічної ради або педагогічного центру про належний порядок при вступних іспитах, якщо йдеться про порушені навчальні здібності учня;
  - довідку про задовільний стан здоров'я на вимогу керівництва школи, якщо йдеться про спеціальність, де така довідка необхідна;
  - учень, який закінчив початкову школу поза межами ЧР, має додати до заявки підтвердження про рівноцінність свідоцтва про закінчення навчання, виданого закордонною школою або документ про отриману освіту з додатком про визнання рівноцінності освіти (нострифікацію);
  - іноземець повинен також додати підтвердження про законність перебування в ЧР згідно із законом про перебування іноземних громадян на території ЧР (дозвіл на перебування з певною метою в країні або свідоцтво про надання статусу біженця).
- Директор школи вирішує, чи відбуватимуться вступні іспити. У випадку, якщо вступні іспити не проводяться, всі учні та їхні законні представники будуть негайно інформовані. Вступні іспити проводяться в перший робочий день останнього цілого календарного тижня у квітні (у тижні має бути 5 робочих днів). Друге коло проводиться найшвидше у перший робочий день 30 днів після проведення першого кола. Запрошення на вступні іспити надсилаються учням не пізніше, як за 14 днів перед іспитами. До запрошень додаються основні вимоги до іспитів. Як правило, іспити складаються з двох предметів — чеської мови та математики, а також мотиваційного тесту та тесту на загальну ерудицію. Складність вступних іспитів віддзеркалює рівень навчання у школі та кількість бажаючих вступити. Для того, щоби перевірити рівень знань іноземних учнів з чеської мови, директор школи проводить з ними співбесіду. Результати вступних іспитів до 5 днів будуть вивішені у будівлі школи (у письмовому вигляді), або їх можна буде знайти на веб-сторінках школи.

✕

Забудьте про Чорнобиль, вслухайтеся в карпатські мелодії!

Текст: МАРЛЕН

Мабуть, ще ніколи українці не відчували такої гордості, як у ту суботню ніч, коли Руслана Лижичко перемогла на пісенному конкурсі Євробачення. Ясно, що чеські медіа не транслювали цю передачу — вони ж, свідомо чи ні, ігнорують подібні заходи. До того ж сторінки напівбульварних газет та телебачення переповнені своїми „суперстарами“. Зате у вістях не забули повідомити про те, що міжнародний пісенний конкурс виграла українка... І тут почалися дзвінки: Чи ти чула? Чи ти знаєш? Уяви собі... Хоч сама знаю, що не так важливо, аби наше іншим подобалось, головне, що нас задовільняє, все ж таки я почувалась добре.

В той момент, мабуть багато українців на хвилинку забули свої плачі, свої комп-

лекси і своє відчуття другорядності. Повна ейфорія. Руслана стала поряд із братами Кличко та Андрієм Шевченком. Поряд із тими українцями, яких знає ціла Європа. Відразу ж їй було присвоєно звання народної артистки України, призначено радником прем'єр-міністра, але це не так важливо. Найважливіше те, що її перемогу прийняли за свою всі справжні українці.

З того часу, здається, ще частіше слухаю „Дикі танці“ Руслани і передивляюся її чудовий кліп „Знаю я“. Прочитала багато статей та інтерв'ю, якими заповнені польські, словацькі, англійські сайти. Ясно, Руслана, як справжня львівянка, ніде не забула згадати Україну. Тому, мимоволі задумалась: чому їй в цю важливу для кар'єри мить потрібно було думати про свою Батьківщину, коли масу інших земляків до цього не змусить жодна життєва ситуація. Тож знаєте ті типи. Як мені вони противні... В самій Празі скільки таких, що радо „пают і пляшут“ на російських акціях. Не раз доводилось в різних друкованих матеріалах прочитати про українських інтерпретів, чи там інших діячів культури, що вони „русскіє“, але не тільки... Декотрі признаються і до більш екзотичних націй... Кажу вам, вмерти і не жити!

Але Руслана тримає в руках добру карту, а б сказала прямо козир — українські чи карпатські, або, якщо хочете, гуцульські мотиви, не можуть ніколи зрадити. А до того ж прекрасна, темпераментна жінка із чудовим голосом. Ще й туризм збільшиться. Бо як каже у своїх львівських обсерваціях Юзьо Обсерватор, всі тепер хочуть поїхати до Карпат, аби побачити ті карпатські валькірії — войовниці з ногами від зубів!

Чого нам більше хотіти?

Дерев'яні церкви на Закарпатті

Іржі Гавел

Společnost přátel Podkarpatské Rusi u vid. Česká expedice, Ppara 2004, 121 c.

Книга містить майже сто чорно-білих фотографій церков із Закарпатської області, куди Іржі Гавел їздив кілька років та втілював їхній сучасний стан до своїх фотографій. До 2 світової війни у краї було біля 200 церков, але їхня кількість зменшується майже щороку. У вступному слові книги можна знайти інформацію про історію церков (дві належать до XI ст.). Церкви, які були зроблені тільки з дерева, потерпали більше всього від політики, через яку у XX столітті загинуло багато прекрасних старовинних церковних споруд. Особливих втрат релігійна дерев'яна архітектура зазнала під час ліквідації Греко-католицької церкви.

Книгу з унікальними фотографіями можна вже сьогодні назвати історичною, бо містить фотографії церков, які вже не існують. Декілька церков згоріло, деякі церкви оббиті цинковою бляхою або навіть зруйновано місцевими жителями, які не розуміють їхньої історичної, естетичної та сакральної цінності.

Альбом

Скрябін

Цього року гурту „Скрябін“ виповнюється 15 років, і цей ювілейний „Альбом“ містить в собі все найкраще, що створив гурт за час свого існування. Альбом складається з двох дисків. Перший диск — аудіо частина, та другий — 15 відеокліпів гурту. Крім того, що альбом — ювілейний, цікавим є факт, що над змістом першого диску працювали не стільки самі музиканти, скільки їх прихильники — на Інтернет-сторінках гурту протягом декількох місяців користувачі мали

x

Cesta do Haliče /

Дорога в Галичину

Франтішек Ржегорж та пізнання життя у східній Галичині в 2 пол. 19 ст.

Петр Калета

вид. Votobia, Оломоуц 2004, 272 с.

Нову книгу про видатного етнографа Франтішка Ржегоржа (1857-1899) написав молодий історик П. Калета (нар. 1972), який займається східнослов'янською історією XIX століття. Про Ф. Ржегоржа вийшло вже декілька книг та статей, але багато з них зосереджувалося на вузьке коло спеціалістів. Книга П. Калети призначена усім, хто хоче дізнатися про географічну характеристику України, про її етнографічні регіони, та особливо про східну Галичину, чесько- та словацько-українські зв'язки до кінця XIX століття, про чехів, які жили в Галичині тощо. Основна частина присвячена постаті Ф. Ржегоржа, його діяльності в Галичині, поверненню до Чехії, його бібліотеці.

Кожен розділ книги детально описує тему, й читач отримає прекрасний образ даної проблематики. Так, наприклад, дізнаємося про історію галицьких євреїв чи гуцулів.

Окрема глава, названа „Традиція і архаїчність східно-галицького села“, детально описує економічний та соціальний розвиток Галичини та її характеристику в XIX столітті від Ф. Ржегоржа. Дізнаємося також про свята, обряди і звичаї галицьких русинів. В книзі знайдемо багато інформації про джерела і літературу, резюме англійською й українською мовами та алфавітний покажчик.

Досвід кохання і критика чистого розуму. Валер'ян Підмогильний: Тексти та конфлікт інтерпретацій

Олена Галета

Серія „Текст+Контекст“, вид. Факт 2003, 432 с.

Ця книжка представляє творчість оригінального українського прозаїка 20-х років XX століття – Валер'яна Підмогильного, який у романі Невеличка драма, використовуючи досвід фрейдизму й екзистенціалізму, намагається відшукати – вкотре – Людину у сплетінні почуттів, переживань та ідей. Крізь запропоновані літературознавчі дослідження проходить інтелектуальна інтрига, зумовлена

можливістю діаметрально протилежних інтерпретацій цього твору. Рання повість Остап Шапала, психоаналітична розвідка про творчість Івана Нечуя-Левицького та в'язничне листування створюють динамічний контекст для сучасного сприйняття творчості письменника.

Підготувала Ріта Кіндлерова

Під чужим небом

Шановні читачі, пропонуємо до вашої уваги анотацію, що після видання книги Є.Маланюка „Під чужим небом“ появилася на одному із чеських сайтів.

<http://kotrla.com/pmpro/weblog.php>

Byl jsem obdarován kamarádem knihou, kterou z poloviny přeložil náš společný kamarád Tomáš Vašut. Spolu s Václavem Daňkem do češtiny převedli básně ukrajinského emigranta Jevhena Malanjuka (1897 - 1968), který žil ve 20. a 30. letech i v Československu. Jedná se o první český výbor z tvorby tohoto již klasika ukrajinské a vydala jej Ukrajinská iniciativa v České republice v edici LIMINA.

Důsledně dvojazyčný výbor, který je doplněn předmlouvou a doslovem z pera Aleny Morávkové, nabízí srovnání originálu a překladu. U textu Varjažská balada pak můžeme srovnávat, jak se s originálem poprali oba překladatelé.

Tato knížka mne prostě potěšila. Nejenom svým obsahem, byť se jedná o poezii v mnohém tradiční, ale také svým zpracováním typografickým (Ondřej Huleš) a péčí, se kterou byl připraven poznámkový aparát.

можливість вибрати пісні, які й увійшли на цей диск.

Богуслав

Гайдамаки

Гурт „Гайдамаки“ знову порадував своїх прихильників виходом нового альбому під назвою „Богуслав“. Другий за рахунком диск містить в

собі всім знайому енергію „гайдамаківського“ фольк-року з елементами стилів панку та ска. Учасники гурту походять з різних регіонів України, і кожний з них хотів додати щось своє до цьо-

го альбому. Отже, залишається послухати та вирішити: вдалося у „Гайдамаків“ представити „музичну Україну“ або ні.

Лист із минулого

Сергій Захарець, Микола Плекан, Тарас Шушайло, Євген Гамага, Андрій Білоус

На зламі XIX-XX століть традиційні українські музичні інструменти – кобза та бандура, були насильно витіснені. Шовіністи спрямовано вживляли чужинський інструментарій: гармонь, шарманку, мандоліну, балалайку тощо. Переслідувалися співці та оповідачі духовної та світської історії України – кобзарі, бандуристи, лірники, вживлялось чужинське примітивне звучання – балаганне та кабацьке. Зберіг записи про кобзу лише Микола Лисенко. Композиторські спроби В.Кушпети за своєю формою та

естетикою повинні були б відповідати кобзарському мистецтву кінця XX століття. На диску звучить 19 творів, записаних учнями В. Кушпети – молодими, але свідомими хлопцями, які завдяки своїй завзятості відроджують автентичну музику.

Підготували Дмитро Карпенко, Олекса Лівінський

ДИСКИ

Оксана Забужко та її сестри

Минулого року на українському книжковому ринку з'явилась дуже красива книга повістей та оповідань найвизначнішої сучасної української письменниці Оксани Забужко. Назва книги спільна з першим оповіданням „Сестро, сестро”. Упорядкування книги має свою певну логічність. Як написав у дуже обгрунтованій передмові Вадим Скуратівський, „посередині того „секстету“ Оксани Забужко – вже зовсім, до краю, несподіваний її нарративний сюрприз”.

Перше оповідання приносить оцю „давню трагедію“ – сестру, яка не може дочекатися сестри. Трагедію ненародженої сестри продовжує трагедія знайденої та разом втраченої посестри – в оповіданні „Дівчатка“. Перед нами розвивається правдива основа жіночого існування. Перше „тріо“ завершує „Казка про калинову сопілку“, про яку літературознавці говорять як про найвизрашніший текст

української літератури ХХ століття. Сестра з'явилася, але вбила!

Жіночій драмі – драмі втрат та постійних незнаходжень (та якщо і знаходяться, то ніколи

не назавжди) немає кінця – продовжуються в повістях „Я, Мілена“ та „Інструктор із тенісу“. Тут авторка використовує елементи сюрреалізму, які їй допомагають та інспірують її фантазію при описі свого життєвого досвіду інколи настільки субліматично, що заморозить від реалістичності такого опису.

В кінці книги Забужко практично повертається на початок та сама до себе – повість „Інопланетянка“ можна розуміти як дуже автобіографічний та правдивий екскурс до душі Забужко. Коловорот жіночого фатуму і його питань продовжується: „...ціле моє життя було цим шамотанням із дійсністю – недожитою, недовичерпаною, недовідчутую...“

Ріта Кіндлерова

У тебе мусила б бути сестра – на чотири, ні, на п'ять років молодша. Над цілим твоїм дитинством кружляли безтілесні жіночі імена, міняючись місцями, перекликаючись навзаєм. – ти не знала, до чого їх приточити, а лялькам давати не важилась: імена були не «лялькові», тобто не зняті з живих людей, а якісь нізвідкісні – немов крізь стогін самопливом вигулькнулого імени, що надовго опосідало твій внутрішній слух (а вони всі гули як стогін, найчастіше повторюване – «Іванна»), хтось добивався до тебе – хтось, хто хотів бути названим. У другому класі тобі довелося змінити школу, і то був перший раз, коли зміну оточення ти сприйняла як визволення, як прорив у сферу, де можна виправити власну біографію на ту, котра мусила б бути: ти розповіла новим однокласникам, що маєш сестричку Іванку, яка ще не ходить до школи, і так несамохіль вчинила те, на що твоїм батькам не стало одваги: викликала до життя русяву голівку в пушистих кучерях, підсвічених сонцем. Потім вони напевно б потемніли, як і в тебе свого часу, – однак потім твою побрехеньку викрили, а коли пересох щоденний словесний потічок, у вбогому плінні якого Іванка тільки й могла рухатися (сусідці за партою, крізь уранішні позіхи: «Іванка вчора розкапризувалася, не хотіла йти спати – ми з нею загралися аж до десятої»), – то погасла, назавжди випала з того виміру, де ростуть і міняються, й русява голівка в пушистих кучерях.

Так її було вбито вдруде.

Тому що насправді у тебе була сестра. Вона мала зябра і, замість ніг, підібганий скорчений хвостик – на манір рачка чи морського коника. Дівчинка-пуголовка, чоласта, як усі в вашому роду. Очі їй, напевно, ще не прокліпнулися, бо, зрештою, й не мала на що дивитися: довкола була тьма. І воگیсть. І тепло. Воля клітин була – ділитися, невтримно й неперервно: мабуть, там, усередині, це мусить відчуватися подібно як коли тіло б'є несамохільний дрож, однак без тої панічної кволости, котра опосідає при цьому нас, уже свідомих того, що тіло має бути слухняне, – там же, коли душа

ще лиш нарощує його, безнастанний трем швидкопомножуваних клітин мусить відчуватися як тривка, бринюча радість наближення: мовби тебе стрімко й владно несе крізь тунель на світло. І тому тебе не відпускає думка про страх – перший і останній на цьому світі страх твоєї сестри, від якої, мов від потопельника – одіж на березі, тобі залишилися тільки – даленіюча луна імени (чи то Іванна, чи ще якась «анна») й непевний образ чотирилітньо-пушистих русявих кучерів, підсвічених сонцем: про той страх, що прийшов іззовні, задвигтівши цілим тим темним китом, у якому вигодувався маленький Йона, – грізний поштовх, безгучний, інфразвуковий обвал лавини, тьма довкола зненацька перестала бути затишно-булькотливою, вона помпувала загрозу з такою смертоносною інтенсивністю, що дівчинка-пуголовка заметалася в своєму водоймищі і, мабуть, закричала б, однак для крику в неї ще не було легень, була тільки тонка пелюстка ентодерми, котра марно вібривала, ледь не перериваючись од надсади, але було ще рано, рано! – а довкруги й далі тривав страх, чистий страх, безпредметний і всевладний, вона борсалася в самому його осерді, сліпо тицяючись навсібіч у пошуках притульного сховку, бо ж їй треба було нарощувати тільце, хирляві ручки, тонковислі ноженята з по-жаб'ячому вивернутими ступнями, – але за тим страхом стрімко підносилося ще щось – мов важезне віко, призначене на те, аби накрити собою розпачливу гарячу грудочку, котра не мала ще навіть голосу, ані взагалі жодного способу подати через тунель будь-який знак про себе – про те, що вона вже тут, є, осьдечки, дайте ж їй тільки наростити тільце!.. Ти тоді ще, звісно, нічого не тямала, тобі минав п'ятий рік, і ти, здається, сповивала ляльку в кімнаті на каналі, коли нараз із кухні, де лишилися сидіти по обіді тато з мамою, залунали здушені горлові звуки, схожі на гавкіт, – звуки жіночого голосу, який ти не впізнала, бо звідки тобі було тоді знати, що так може звучати жіночий голос, – та вже наступної миті розітнувся

Уривок з оповідання

Сестро, сестро

Оксана Забужко

мамин, таки мамин, але який же очуждений, моторошний, колодязно-нутрянний крик – на ціле життя вб'ється він тобі в пам'ять:

-Бандити! Звірі! Прокляті!

Шамотнява, стишений, умовляючий татів голос – це як шурхіт на плівці; коли ти влетіла в кухню, по очах тобі з розгону, навіді (крупний план!) вдарило мамине мокре, червоне лице в

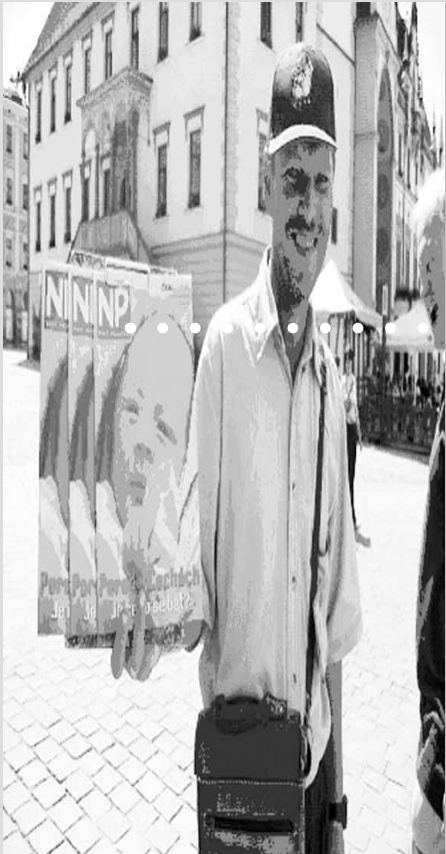
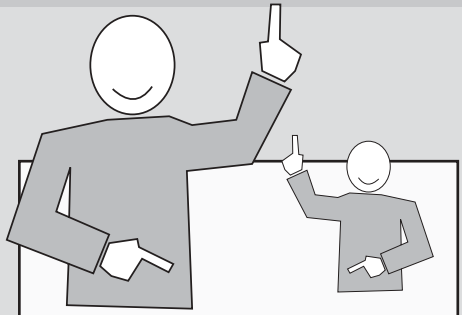
прилиплих пасмах кіч, – оце і все, що випало в тих подіях на твою долю: роль споглядача, безпорадного свідка, що стоїть осторонь із завжди зайнятими – чи то лялькою, чи оберемком книжок – руками.

Про книжки – це був ще один різний спогад: коли перед тим – ти не пам'ятаєш, як задовго перед тим, – чужі чоловіки заповнили, не скидаючи

плащів, вашу квартирку, що вмент стала тісною, і, відвернувшись спинами до господарів, заходились порпатися в книжкових шафах і татовому бюрку, а тато з мамою сиділи на канапі й мовчали, лише зрідка озиваючись пошепки, – ти, по якомусь часі (за годину? дві? три?), змудилася так сидіти й, шаснувши до себе в закуток, взяла на оберемок стосик своїх книжечок – зверху лежали «Українські народні загадки» в твердих палітурках, із замисленим блакитним хлопчиком на обкладинці, – ти попросилася вийти бодай почитати на балкон, коли вже не можна на вулицю, – як на п'ять років, вельми розсудлива поведінка, взагалі з-поміж усіх учасників тої мізансцени ти хіба єдина й поводилася розсудливо, бо, наприклад, тато – а вони перепинили його в під'їзді, як повертався з інституту, і він мусив сам подзвонити в двері, тож вийшло так, наче це він їх і привів, – коли дружина відчинила, потрапив, геть ошалівши, промовити тільки: «Знайомся, Наталю», – мовби то справді гості завітали на чашку чаю, і неважко навіть уявити, що твоя мама, тоді молодша, ніж ти тепер, твоя струнка і тепла мама, від якої завжди так гарно пахло, могла, відступивши на крок углиб передпокою, отетеріло зронити: «Дуже приємно», – і тоді вони витягли свої посвідчення: коли через багато років, ув іншому будинку, на коридорі, вони так само перепинять тебе, ти, не переводячи духу, мов двадцять років лиш на це й чекала, з місця зажадаєш від них посвідчення, хоча, якщо вдуматись, то на кий біс воно здалося, – але, може, вся справа в тому, що тоді, на п'ятому році життя, тобі його не показали, що ніхто не звернувся до тебе: «Знайомся, Дарцю», як загалом не вважав за потрібне будь-що тобі вияснити, розвернути їх до тебе фронтально – а їхній фас, то й є ота цупка розгортка з дрібно набраним текстом на лівій стороні вгорі, якого все одно не встигаш прочитати, бо, іно виставивши, вони тут-таки, плавким жестом фокусника, відводять свою ксіву назад, як ти змогла пересвідчитися аж по двадцяти роках, – напочатку ж були тільки спини, сірі спини, що їх жодним чином не обходило твоє існування, та в чий присутності, однак, не можна було ані вийти з квартири, ні рухатися по ній де хочеш – навіть до туалету дибуюлося під їхнім наглядом, – і єдиний раз із тої сірої, обложеної непрогляді на тебе крутнулося й вицілилося щось ніби лице, але теж не зовсім лице, бо замість погляду мало спущені повіки...

✕

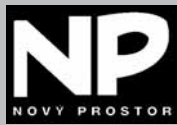
Вам потрібні праця та гроші?

Пропонуємо всім охочим продавати популярний часопис!
Платимо готівкою!!!

За кожен проданий номер Ви отримаєте **10,-Кч!!!** (кожен продавець в середньому продає 100 примірників на тиждень = 1.000,- Кч) **Наприкінці кожного місяця Вас чекає винагорода щонайменше 2.000,- Кч!!!**

Всі зацікавлені можуть зголошуватись від понеділка до четверга о 9:00 вранці

Наша адреса:
вул. Ржезніцка 14 Прага 1 Řeznická ulice 14 Praha 1 (5 хвилин від Карлової площі)

Станьте міжнародним спостерігачем під час президентських виборів, що відбудуться у жовтні цього року в Україні!

Світовий Конгрес Українців посередництвом Української ініціативи в ЧР пропонує можливість зголоситися у список офіційних міжнародних спостерігачів.

Виборча кампанія почнеться 1 липня 2004 р., а перше коло президентських виборів відбудеться 31 жовтня 2004 р. - друге, якщо буде потрібне, 14 листопада 2004 р. Інформації про Центральну Виборчу Комісію та про вибори є подані на веб-сторінці ЦВК <http://www.cvk.ukrpack.net/>.

Інформації про внесення змін до Закону України "Про вибори Президента України" подані на сайті <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

Пишіть до офісу УІЧР за адресою: **UICR – Redakce časopisu Porohy, Mánesova 10, 120 00 Praha 2** або на електронну пошту: info@ukrajinci.cz

В наступному номері

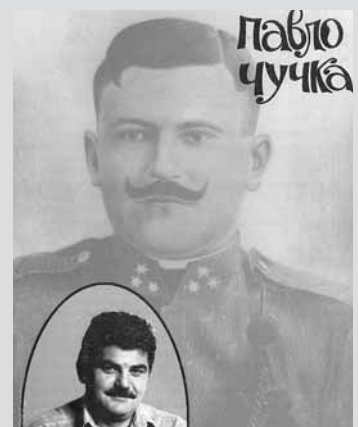
липень - серпень

Лікар – чарівник:
інтерв'ю з Ростиславом Прокоп'юком

Про що мовчать замки VII:
Ужгородський замок

Павло Чучка:
Закарпатська читанка для тверезих і п'яних